

Стоян Буров¹
Велин Петров²

(ВТУ „Св. св. Кирил и Методий“, България)

М-ПОВТОРЕНИЯТА В БЪЛГАРСКАТА РЕЧ

Stoyan Burov

Velin Petrov

M-REDUPLICATION IN BULGARIAN SPEECH

Резюме: В българския език се употребяват повторителни конструкции, с които се изразява множественост и интензитет, напр. *бавно-бавно, рано-рано, на вълни на вълни*. Думите, които се дублират, принадлежат към различни части на речта – наречия, прилагателни имена, съществителни имена, числителни имена, глаголи. Подобни словообразователни модели съществуват в редица езици, в това число и в балканските. Според някои изследователи за широкото разпространение на явлениято в българския и останалите балкански езици основна роля е изиграл турският език, защото редупликацията е словообразователен модел, който е широко разпространен в тюркските езици, вкл. в турския език. Наред с тези повторителни конструкции в българската реч се употребяват и частични редупликации, предимно на съществителни имена и особено в множествено число, при които повторената дума започва със съгласната *м*, напр. *кебапчета-мебапчета, бири-мири, компютри-момпютри, дънки-мънки, кръвно-мръвно*. Ние нарекохме тези конструкции *м-повторения*. Тук са изложени предварителни наблюдения върху това интересно и към момента много слабо проучено явление в българския език.

Abstract: Reduplication constructions expressing multiplicity and intensity are used in Bulgarian such as *бавно-бавно, рано-рано, на*

¹ s.burov@uni-vt.bg; s.burov@ts.uni-vt.bg

² v.d.petrov@uni-vt.bg; v.d.petrov@ts.uni-vt.bg

вълни на вълни. The reduplicated words function as various parts of speech – adverbs, adjectives, nouns, numerals, verbs. Such word-formation patterns can be found in a number of languages, including the Balkan languages. According to some researchers, the Turkish language has played a major role in making that phenomenon widespread in Bulgarian and the rest of the Balkan languages. Total reduplication is a word-formation pattern that is widespread in the Turkic languages, including Turkish. Alongside such reduplication constructions, partial reduplication is also used in Bulgarian speech, mainly with plural nouns, where the reduplicated word starts with the *m* vowel, e.g. *кебанчета-мебанчета*, *бири-мири*, *компютри-момпютри*, *дънки-мънки*, *кръвно-мръвно*. We have labelled such constructions *m-reduplication*. The study presents preliminary observations on that interesting phenomenon in the Bulgarian language, which so far has not been explored in detail.

Ключови думи: пълна редупликация, частична редупликация, *m*-повторения, ареал на разпространение

Key words: total reduplication, partial reduplication, *m*-reduplication (echo-word formation), areal diffusion

1. Повече за редупликацията. Уводни бележки

1.1. *M*-повторенията в българската реч от типа *бири-мири*, *алкохоли-малкохоли* представляват разновидност на редупликацията, широко разпространена в езиците по света – особено в тюркските и африканските езици, в „екзотични“ езици и диалекти, говорени в Азия, Америка, Австралия и Океания, в голяма част от които тя е основен езиков механизъм с граматически и словообразователни функции. В тюркските езици напр. редупликацията е словообразователен начин за образуване на емоционално-експресивна лексика, звукоподражания, съществителни и наречия със събирателно иронично значение, качествени прилагателни с усилително значение: тур. *bol* ‘изобилие, много’ – *bol bol* ‘премного’; *boy* ‘ръст, размер’ – *boy boy* ‘от различен размер, от различна големина’; *afal afal* ‘замаяно, объркано’; *ardın arđın* ‘заднешком’; *bangır bangır* ‘на висок глас’; *caıur caıur* ‘звукоподражателно за шум, трясък’; *şıpur şıpur* ‘звукоподражателно за силен, интензивен дъжд, лееща се, капеща вода’ – в башкирски *шабыр-шобор*, в бълг. *шупур-шупур*. В някои от случаите

сдвоените компоненти на сложното цяло не се употребяват самостоятелно, напр. тур. *patur patur* ‘с тропот, тупуркайки’; тур. *bülbül*, башкирски *былбыл* ‘славей’. Това особено се отнася за звукоподражателните междуметия, с които се изразяват многократни, ритмично повтарящи се звуци, шумове, действия, срв. още в башкирски *кет-кет* ‘звукоподражателно за невисок смях’, *тыпыр-тыпыр* ‘звукоподражателно за тропот на множество крака’, в тур. *tipir- tipir* ‘троп-троп, трак-трак’, в бълг. *тупур-тупур*.

Общо взето, възприето е, че словната редупликация е вид повторение, с което от изходната, нередуплицирана дума обикновено се образува нова дума или нова граматическа форма (Рожански 2011: 29).

Ф. И. Рожански изброява три признака на повторението, които според повечето лингвисти са достатъчни, за да се квалифицира то като редупликация: (1) да е налице изходен корелат, който не съдържа повторение; (2) да съществува прозрачна семантична разлика между редупликата и изходния корелат; (3) редупликатът да не се отличава с уникалност, т.е. да няма случаен характер – един признак, който единствен не подлежи на оспорване или уговорки (Рожански 2011: 30–32). Сам авторът обаче признава, че първият признак е особено проблематичен, защото, както посочихме и по-горе, в немалко случаи липсва изходен нередуплициран корелат. Във връзка с това Рожански приема да се различават два вида редупликация по отношение на нейната мотивираност: мотивирана редупликация, когато е налице изходен нередуплициран корелат, напр. в тур. *tiris* същ. ‘тръс (вървеж на кон)’, *tiris-tiris* наречие ‘бързо, забързано, тичешком’, и немотивирана редупликация, когато нередуплициран корелат липсва, напр. в тур. от ар. *kuskus* ‘кускус’ – при липса на *kus.

С втория признак са маркирани само производните единици на мотивираната редупликация. Според нас и този признак трябва да претърпи корекция в смисъл, че с редупликатите или се образуват нови думи и граматически форми, или се добавя значение към значението на изходния корелат, т.е. редупликатите могат само да модифицират значението на изходния корелат или да изразяват отношение на говорещия към назования с изходния корелат обект, без това да са нови думи или граматически форми. Срв. напр. в македонската народна песен „Отвори, Ленче, пенджеро“: *Я отвори го пенджерчето*,

да го видиш езерото како фрла далги-далги, така мойто сърце чука за тебе: *далга* ‘вълна, талаз’ (Конески 1999: 298). Бл. Конески правилно е забелязал, че подобни редупликати в категориално отношение се доближават до прилагателните и наречията, напр. *вратот му е витки-витки* ‘вратът му е на гънки на гънки, т.е. не е гладък, не е опънат’ (Конески 1999: 298).

Особено разпространен е този вид редупликация в тюркските езици за образуване на прилагателни с усилително значение: тур. *kara kara gösler* ‘много черни очи’, *uzun uzun yol* ‘много дълъг път’ (Кононов 1956: 155), башкирски *матур-матур сәскәләр* ‘много красиви цветя’, *эре-эре балыттар* ‘много големи риби’ (Юлдашев 1981: 196). В турски редуплицираните прилагателни означават абсолютна степен на признака, в башкирски това значение се съпровожда с допълнителен семантичен нюанс за нееднородност, разнообразие на признаците на предмета.

В българския език усилително значение имат редуплицирани наречия или адвербиализирани думи и форми за израз едновременно на много висока степен и на прототипичност, идентифицираност, характерност на признака: *бързо-бързо* ‘действително много бързо’, *далече-далече* ‘действително много далече’, *рано-рано* ‘действително много рано’, *едва-едва* (за усилване на степента, изразявана с *едва*, вж. РБЕ, т. 4, стр. 620), *отгоре-отгоре* ‘действително съвсем повърхностно’, *къде-къде* ‘действително в много голяма степен’, срв.:

Петте куки в бялата прежда заблестяха **бързо-бързо** между тънките пъргави пръсти на девойката (*Д. Талев*), **Далече-далече** оттук – там, дето лястовичките отиват да зимуват – живееше един цар, който имаше единайсет сина и една дъщеря на име Елиза (*Андерсен*), Тази сутрин **рано-рано** / пред прозореца застана / малка птичка, лястовичка (*Н. Й. Вапцаров*), Колите пъплят **едва-едва**, а шофьорите се ядосват от поредната сутрешната тапа на пътя (*из пресата*), Да идем да разгледаме поне **отгоре-отгоре** главните павилиони в изложението (*Алеко Константинов*), Той имаше **къде-къде** по-силни покровители и **къде-къде** по-големи възможности (*П. Ковачев*).

С усилително значение се употребяват и редуплицирани качествени прилагателни: *топъл-топъл* ‘действително много топъл’,

дълъг-дълъг ‘действително много дълъг’ и др.: *Топъл-топъл бял селски хляб в петъчната вечер. Излиза от пещта след 5 минути!* (рекламен надпис), *Днес беше един дълъг-дълъг ден* (из фейсбук).

Повечето редуплицирани наречия и прилагателни имена с усилително степенно значение не са граматикализирани и лексикализирани, поради което не подлежат на описание нито в българските речници, нито в българските граматика. Както пише Ф. И. Рожански, „Ако редупликацията се използва като продуктивен и редовен механизъм, нейните шансове да попадне от речника в граматическото описание не само не се увеличават, обратно – намаляват“ (Рожански 2011: 60). По-нататък авторът посочва, че например в граматиката на руския език не е прието да се включват конструкции от типа *большой-большой секрет*, както и в английската граматика не е прието да се разглеждат повторения като *very very clever*. Това произтича именно от семантичната иконичност на тези повторения. Като резултат в граматиките попадат случаите на непродуктивна и нередовна редупликация (преди всичко по форма, но също и по семантика) (Рожански 2011: 60–61). Тази констатация важи и за българската граматика.

Сравнително широко разпространена е редупликацията на адвербиализирани предложни изрази за количество и степен, с които се цели да се изрази голямо количество, изобилие и интензитет: *на купове на купове, на купчини на купчини, на вълни на вълни, на групи на групи, на ята на ята, на стада на стада, на снопи на снопи, на редове на редове, на редици на редици, на орди на орди, на облаци на облаци*.

През 1925 г. в студията *Des traits linguistiques communs aux langues balkaniques: un balkanisme ancien en bulgare* („Общи езикови черти на балканските езици: един стар балканизъм в българския език“³) Афанасий Селищев за пръв път отбелязва наличието на една обща

---

³ Изследването е отпечатано в *Revue des études slaves* (Tome 5, fascicule 1–2, 1925, pp. 38–57). Студията е публикувана за първи път в превод на български език в интернет страницата www.e-nasledstvo.com, вж. <<http://e-nasledstvo.com/index.php/2014-11-21-1025-46/119-selishev>>. Преводът е направен от Иванка Попова-Велева.

черта в балканските езици (български, гръцки, румънски и албански), а именно повторението на съществително име, обикновено в акузатив, за да се изразят различията в някакво количество, между отделни части, групи, поредици.

Още в своя първи фундаментален труд, посветен на българската диалектология, *Очерки по македонской диалектологии. Том I* (Казан, 1918), А. Селищев споменава за наличието на повторителна конструкция в българския език, която има съответствие в гръцки, арумънски и албански, когато разглежда съчетанието *кòмати кòмати* в значение на наречие, което буквално означава ‘парчета, парчета’, т.е. ‘на парчета, на парчета’. А. Селищев отбелязва, че подобно предаване на наречие посредством двойна форма (именително-винителна) на имената е обичайно явление за гръцкия и албанския език (Селищев 1918/1981: 239)⁴. Като изхожда от езиковия материал от Данилиевия четириезичник (изданието от 1802 г.), А. Селищев отбелязва, че случаите на повторение в българските говори от Македония не съдържат предлог *на*, което прави сходството им с идентичните повторения в гръцки (*κομμάτια κομμάτια*), албански (*tsòpera tsòpera*) и арумънски (*bucăți bucăți*) още по-голямо.

Във всеки език тази конструкция е породила специфични изрази. Например в българския език: *Свèти Идàн... видел пò крај пàто насèднати луг’е на кунои кунои* (пример от Прилепско, Сборник с народни умотворения, II, с. 198), *Горецината навън бе отслабнала, и из полето на вълни на вълни се донасяха екливи и тъжни песни* (Елин Пелин); в албанския език: *bàlla bàlla* ‘части и парчета’, *túfa túfa* ‘на връзки, на купчини’; в гръцкия език: *περίπατώ τον τοίχο τοίχο* ‘вървя покрай стената/вървя покрай стена-стена’; в арумънския: *násturile pale pale* ‘копчетата в редица/в една линия’. А. Селищев споменава за наличието на подобни конструкции в диалектите в Южна Италия, които имат и други сходства с балканските езици. Също така откроява идентични примери в арменски и санскрит. Той отбелязва, че в

---

⁴ Във фототипното издание, с което разполагаме, в коментара при пасажа *кòмати кòмати* има нанесена на ръка поправка: подразбира се, че първоначално е било написано, че в българските диалекти такива конструкции не се употребяват, а после ръчно е поправено, че се употребяват, като е направена препратка към студията във френското списание. Не е ясно кога и от кого е нанесена поправката.

съвременния български език се употребяват изрази с повторение от друг вид, с различен произход и значение. В диалектите и в художествената литература се срещат повторения както на съществителни имена, така и на прилагателни имена, освен това могат да бъдат не само във винителен падеж, употребени с различни предлози, а също и в именителен падеж, напр. *Пред средното ханче наредили се купове-купове жени, девойки, деца...* (Иван Вазов), *Оди, оди до другата планина, ка излезеа **мрави мрави**, на зем'ата не са стъпнува* (пример от Воденско, Сборник с народни умотворения, III, 226). По този начин според А. Селищчев се изразява множество от отделни елементи и интензитет. Най-често изразите от този род са от турски думи, което не е случайно, защото той смята това за влияние от турски език. В турския език удвояването на съществителни и прилагателни имена без предлог се среща много често, при това със значенията, които са засвидетелствани и в българския език (Селищчев 1925: 38–57).

Докато при повторенията без предлог А. Селищчев предполага турско влияние, то при повторенията с предлог *на* и име в акузатив в множествено число, които се срещат в среднобългарски и старобългарски писмени паметници (напр. в Зографското и в Мариинското евангелие), той открива сходства със старогръцките текстове, които съответстват на старобългарските преводи на Евангелието. В гръцкия език от епохата на Есхил и Софокъл (ок. V век пр. Хр.), както и в просторечния гръцки език през този период са засвидетелствани повторения, съответстващи по значение на повторенията от много покъсните евангелски текстове. А. Селищчев смята, че употребата на удвоените изрази в евангелските текстове е повлияна от живия гръцки език, а не представлява подражание на сходни конструкции от иврит, в който наличието на подобни изрази според А. Селищчев е резултат на случайно сходство. Също така той отбелязва, че повторителните конструкции в гръцките текстове и в старобългарските и среднобългарските текстове се различават по това, че в старо- и среднобългарските се употребява предлог *на* пред съществителното име, което е в акузатив, като това е резултат на по-силното влияние на живия български език в противовес на старателното предаване на гръцката конструкция от превеждания текст. Изчезването на предлога *на* при повторителните конструкции в някои български говори (напр. в македонските, за които е почерпан езиков материал от споменатия Данилов

четириезичник) А. Селищев свързва с езиковата интерференция между тези говори, от една страна, и между гръцкия и албанския, от друга. В други от българските говори предлогът *на* се е запазил, но е отпаднало едно от повторените съществителни имена, напр. вместо *на групи на групи* само *на групи*; вместо *на тумби на тумби* само *на тумби*.

Отделихме повече място на студията на А. Селищев от 1925 г., защото, доколкото можем да се ориентираме в хронологията на изследванията, това е първият лингвист, който обръща по-сериозно внимание на повторенията от двата типа (със и без предлог *на*) в българския език. При това той макар и съвсем бегло засяга този въпрос още в *Очерка* си от 1918 г. Както отбелязват и П. Асенова, Т. Кацори и У. Дукова (1990: 103–104), Кристиан Сандфелд подлага на съмнение становището на Селищев, че повторенията на съществителни имена в множествено число от рода на цитираните по-горе, напр. *наредили се купове-купове жени, девойки, деца* са турско влияние в българския език, респ. в балканските езици. Според него турското влияние е много съмнително, защото такива повторения не са ограничени само в балканските езици, при това една част от тях са регистрирани в гръцки много преди идването на турците на Балканския полуостров (Сандфелд 1930/1968: 161–162). За доказателство Сандфелд дава и няколко примера от италиански: *tratto tratto, passa passa, gamba gamba*.

Сандфелд обаче не е обърнал внимание на изводите на Селищев, който, както по-горе беше обяснено, смята за турско влияние само повторенията на съществителни в множествено число без употреба на предлога *на*, докато за повторенията в конструкцията *на* + съществително в множествено число, напр. *на вълни на вълни*, той изрично е подчертал, че тя е факт в българския език още преди идването на турците на Балканите.

И така Селищев прави следните изводи относно развитието на конструкциите с повторени съществителни в множествено число. Първа по време, още преди идването на турците на Балканите, е конструкцията *на* + съществително име в множествено число + *на* + същото съществително име в множествено число: *на вълни на вълни, на купчини на купчини*. Под влияние на турски, и то не само в български, но и в другите балкански езици, започват да се употребяват само повторени съществителни в множествено число, т.е. предлогът се изпуска: *купове купове*. Това е характерно преди всичко за някои от българските

диалекти в Македония, докато в останалите български диалекти конструкцията продължава да се употребява в своя първоначален вид или, ако се стяга, това може да стане по два начина: като се изпуска повторно употребеният предлог *на*, напр. *на вълни вълни*, или като се изпуска цялата втора част на конструкцията: *на групи* (от *на групи на групи* или *от на групи групи*), *на тумби* (от *на тумби на тумби* или *от на тумби тумби*).

Най-после в езици като италиански и руски се употребяват редулицирани съществителни имена със значение ‘това е действителният, истинският, прототипичният X’, където X е референтът, назован с изходния корелат, срв.: ит. *caffè caffè* ‘истинско кафе, а не сурогат’ (Лепски и Лепски 1984: 103, цит. според Вежбицка 1999: 237), рус. *девочка-девочка* ‘истинско, прототипично момиче, момиче, притежаващо всички характерни признаци на момичето’ (Гилярова 2010: 90–96). Като прави сравнителен анализ на *bella bella* и *molto bella*, А. Вежбицка заключава, че редулицираните прилагателни в италиански език също като редулицираните съществителни означават идентификация на истинското качество, а не интензификация на признака, т.е. разликата между двата израза се състои в това, че *bella bella* означава ‘действително хубава’, а *molto bella* – буквално ‘много хубава’ (Вежбицка 1999: 235–240). От своя страна К. А. Гилярова, която по принцип приема становището на А. Вежбицка, описва осем вида значение на руските редулицирани съществителни от типа *девочка-девочка*: прототипичност, конотативност плюс прототипичност (при „неподходящ“ референт, напр. ако с *девочка-девочка* е характеризирана възрастна жена, в която се проявяват детски характерни черти), точност (‘именно X и нищо друго’), интензивност (*дождь-дождь* ‘силен дъжд’), положителна оценка и др. (Гилярова 2010: 90–96). А. Вежбицка и К. А. Гилярова определят този вид редуликация като синтактична редуликация, различаваща се от синтактичните повторения на думи и изрази („клаузални и вътрешноклаузални повторения“ според А. Вежбицка) от типа *bene, bene* ‘добре, добре’, *presto, presto* ‘бързо, бързо’ в италиански, *wait, wait* ‘почакай, почакай’, *thank you, thank you* ‘благодаря, благодаря’, *very, very interesting* ‘много, много интересно’ в английски, *очень*,

очень важно ‘много, много важно’, *иди сюда, иди сюда* ‘ела тук, ела тук’ в руски. При емпфаза във всички езици се срещат еднократни и дори многократни повторения, но това не е редупликация, защото те са израз на емоционалното състояние на говорещия, но не променят значението на изходната дума, нито пък изразяват отношение на говорещия към референта, срв. например разликата в бълг. между *Рано, рано си дошъл* ‘смятам, че рано си дошъл и подчертавам това’ и *Дошъл си рано-рано* ‘смятам, че си дошъл действително много рано, дори може би прекалено рано’. При изговор в първия случай се прави пауза между двете наречия, като те се произнасят с повторителна интонация и затова са еднакво акцентирани, във втория случай не се прави никаква пауза между компонентите на редуплицираното наречие, главното ударение пада на първата сричка от първия компонент, а второстепенното – на първата сричка от втория компонент.

По-долу посочваме няколко примера из българската реч на еднократни и многократни повторения, които не са редупликация:

Изгубили се братче и сестриче в гъста гора. **Вървели, вървели**, братчето видяло изворче и рекло (*Ран Босилек*), Продан **вървял, вървял** и запрял се при плетът на дяда Кънча (*Л. Каравелов*), **Сега, сега, сега** е времето да се действа <<https://btvnovinite.bg/svetut>>, Малко усилие е необходимо, за да те освободи от петте модуляции на ума и да бъдеш тук, **сега, сега, сега, сега, сега**. <<https://www.artofliving.org>>, **Говори, говори, говори!** – аз притварям очи и те слушам (*Е. Багряна*), **Иване, Иване! Иване, Иване!** Спасение няма, щом си с пръстен към мен прикован (*М. Петкова, текст за песен*).

На практика могат да се повтарят думи от всички самостоятелни части на речта, вкл. собствени имена, особено на лица при обръщение, някои частици (напр. частиците за сравнителна и превъзходна степен *по* и *най*) и много междуметия.

Излишно е да се спираме повече на синтактичните повторения, които са нещо обичайно в езиците. Такива повторения, общо взето, не представляват проблем и при превод от един език на друг, срв. напр.:

англ. *very, very good*: They met for around 45-minutes in a one-on-one meeting with just translators present. Mr Trump and Mr Kim then moved

on to a different room just before 10 a.m. for an expanded bilateral meeting and working lunch. Asked how the earlier discussion went, Mr Trump said: „**Very, very good**“ <<https://www.straitstimes.com/singapore/trump-kim-summit-an-up-close-look-from-inside-capella>>, в руски **очень, очень хорошо**: Выходя из библиотеки, где проходила их встреча тет-а-тет, американски лидер казал журналистам: „**Очень, очень хорошо**“. Об этом сообщило издание The Straits Times. <<http://tass.ru/mezhdunarodnaya-panorama/5283828>>, в бълг. **много, много добре**: Първата среща между Доналд Тръмп и Ким Чен-ун продължи около 48 минути. Излизайки от библиотеката, където се проведе срещата лице в лице между двамата, американският президент заяви пред журналисти, че срещата е преминала „**много, много добре**“ <<https://www.bnt.bg/bg/abdescheto-na-koreyskiya-poluostrov-i-na-sveta>>.

А. Вежбицка отбелязва, че прагматичните значения, свързани с широко употребимите клаузални и вътрешноклаузални повторения, довеждат до поява на „категорията“ синтактична редупликация в италианския език, т.е. между клаузалните и вътрешноклаузалните повторения и синтактичните редупликати е налице тясна връзка, едни и същи думи могат да се употребяват и като повторения, и като синтактични редупликати: *presto, presto* и *presto presto* – и в двата случая буквално ‘бързо бързо’ (Вежбицка 1999: 231). Синтактичната редупликация е граматикализирано илокуционно средство в италианския, докато клаузалните и вътрешноклаузалните повторения са риторичен похват, достъпен на практика за всеки език, подчертава Вежбицка (1999: 242).

Действително в някои случаи е трудно да се прецени дали имаме работа с повторение, или със синтактичен редупликат, срв. в бълг. следната реплика на героя от „Герациите“ на Елин Пелин, когато внезапно вижда, че Геракът е починал: *Маргалакът се наведе над него, хвана ръката му, постоя и каза: – Я, той е умрял! Съвсем, съвсем изстинал!* ‘напълно изстинал’ (повторение) или ‘действително напълно изстинал’ (редупликат). В първия случай повторението може да се разглежда като обикновено риторично средство, във втория случай – като речев акт, с който героят се самоубеждава в истинността на това, че Геракът е починал. По наше мнение първата трактовка е по-правилна, затова и поставянето на запетая между повторените

думи, а не на дефис сигнализира именно това. Сложността на разграничението може да въведе в заблуда дори опитни лингвисти, както е случаят с Йордан Пенчев, автор на раздела „Повторени части на изречението“ в третия том на академичната граматика, който наред с коректно подобрите примери за илюстрация на повторена част цитира и следния пример: *Той с нас много-много не приказва* (Грамматика 1983: 208). В случая *много-много* е редуликат, а не обикновено повторение, при това лексикализирано и специализирано да означава (обикновено при отрицание) ‘действително (не) много’, срв. *Обича да се задълбочава много* ‘обича да се задълбочава във висока степен’, *Не обича да се задълбочава много* ‘не обича да се задълбочава във висока степен’, *Не обича да се задълбочава много-много* ‘действително не обича да се задълбочава много’ при невъзможното **Обича да се задълбочава много-много*. Жалко, че съставителите на многотомния *Речник на българския език* не са доловили това значение в статията на *много*. Срв. още няколко примера:

Не си давай **много-много** зор. Най-хубавите работи се случват, когато най-малко ги очакваш (*Габриел Гарсия Маркес*), Тя не е **много-много** добра в кухнята (*из фейсбук*), Аз от моди **много-много** не отбирам! (*Л. Дилов*), Младият човек може **много-много** да не го бива, но в това отношение ще има пет цвята коси, ще има бради, ще има облекло, което е изключително екстравагантно (*Васил Найденов: <https://trud.bg>, 26.05.2018*), Във вените на сегашните северомакедонци (както би било коректно може би да ги наричаме) също едва ли тече **много-много** кръв от македоните на Филип и Александър (*К. Терзийски*), Без **много-много** книги, за да живеем добре (*заглавие*).

Въпросът за лингвистичния статус на „удвоените образувания“, чиито компоненти са цели отделни думи, се коментира от О. Ю. Крючкова: подобни „удвоения“ (лексикални редуликати според авторката) дали са лексикални, или синтактични единици; ако това не са синтактични единици, дали са думи или словоформи, т.е. какви значения изразяват: граматически или словообразователни; ако са думи, какви са по състав – съставни, сложни или производни. Образувания от типа *большой-большой* авторката нарича думи, съществуващи в слято-разделна форма, формално и семантично мотивирани

от съответните неударени думи. „Удвоените“ думи имат различна функционална натовареност, но като цяло означават интензивност на признака. Друга важна констатация е, че според авторката това не са граматически форми, тъй като не притежават признака задължителност, напротив – появата им в речевия акт е факултативна, изцяло зависи от комуникативното намерение на говорещия. Неравномерното отразяване на „удвоените“ думи в речниците е свързано с нееднаквата им степен на лексикализация (Крючкова 2004: 63–85).

1.2. Ф. И. Рожански дава следното определение на редупликацията:

Редупликацията е езиков механизъм, който се състои в еднократно или многократно повторение на дума или нейна част (фонема, сричка, морфема) и който отговаря на следните условия:

1. Повторението няма случаен характер (т.е. не е резултат от случайна комбинация на еднакви фонемни или по-големи образувания) и не е рекурсивно (т.е. това не е повторно използване на един и същ граматически маркер в една и съща функция).

2. Повторението може да бъде интерпретирано от семантична гледна точка (т.е. то има определена собствена семантика или функционална натовареност).

3. Повторението се реализира или на равнището на думата, или на равнището на изречението, но ако е повторение на равнището на изречението, то не трябва да има тривиален (несъществен – бел. наша) характер. Само когато има определена дистрибуция на форми или са налице лексикални ограничения за неговата допустимост, само тогава такова повторение може да се смята за граматическо средство. (Рожански 2011: 32–33).

Темата за редупликацията като езиков механизъм не е пълноценно разработена в българската лингвистика. Със своето ранно изследване А. Селищев поставя тази тема в балкански контекст, като традицията се поема от П. Асенова, която предлага почти изчерпателна разработка на случаите на повторение с различни функции в български и гръцки (Асенова 1984: 243–261). Авторката не прокарва граница между синтактичните повторения на думи и изрази и редупликациите, всичко това е обобщено от нея като *fonctions de la répétition des mots*.

Авторката определя 3 основни типа функции на повторенията: 1. повторения с граматическа стойност (изразителност на интензификацията), 2. повторения със стилистична и етимологична стойност и 3. употреба на тавтологични фрази с емфатична стойност. В рамките на първия тип повторения тя разглежда следните случаи:

1.1. Интензификация на качеството – *жежжи-жежжи*⁵, *често-често, рано-рано, (все) по-далеч и по-далеч, (все) по-надолу и по-надолу*;

1.1.1. Адвербиализирани повторения – *вир-вода, иди-дойди, кажи-речи, къде-къде, кога-кога, едва-едва, горе-долу, насам-натат, криво-ляво, полека-лека*;

1.2. Интензификация на действието

1.2.1. Повторение на дуративни глаголи – *ръми, ръми, ръми; плачат, плачат; пече ли пече; ходили, ходили; тъмнее, тъмнее; че вървяла, че вървяла; викала, викала; кажи ми, кажи; опитах го, опитах го; гледай, гледай*;

1.3. Интензификация на количеството (повторение на съществителни имена) – *купове-купове; на купчини на купчини*;

1.4. Интензификация на качеството чрез повторение на думата с нейна производна (напр. умалителна) – *сам-самин, един-единствен, цял-целеничък, голи-голенички; лека-полека, питат-разпитват*.

В рамките на втория тип повторения тя разглежда:

2.1. Повторение на глаголи и други думи с помощта на тяхна отрицателна форма – *пени се не пени, ще не ще, срам не срам, трудно не трудно, имаше-нямаше* (три кила), *дочакали-недоочакали*;

2.2. Дистантно повторение на глаголи с помощта на относителни думи – *продумали каквото продумали, плували що плували, носили го що го носили*;

2.3. Дистантно повторение на показателни думи с помощта на съюза *и* – *тъй и тъй* (рекъл), (че в) *тая и тая* (странноприемница);

2.4. Етимологични фигури – *град градила, нощ нощувам, жълти жълтици*;

2.5. *М*-повторения – *тейко-мейко, аз-маз*.

В рамките на третия тип повторения са разгледани тавтологични фрази като *човекът е човек (тогава...), помпата си е помпа; който е човек, е човек; който е магаре, е магаре; за пиене, ще пия; за беден, беден е*.

---

⁵ Всички посочени примери, преобладаващата част от които са ексцерпирани от художествени текстове, са дадени от авторката в изречения, за да се види контекстът.

В заключение авторката намира, че някои от случаите имат универсален езиков характер (1.1, 1.2, 1.3, 2.3, 2.4; други имат паралели в славянските езици (1.4), трети имат балкански характер (2.1, 2.2, третият тип повторения). Обръща се внимание и на това, че повторенията със синоними и антоними и повторенията на наречия, които често се превръщат в идиоматични изрази, са съществена част от системата на повторенията в турския език.

Илюстративният материал е много, но твърде разнороден: налице са примери на пълна словна редупликация (фр. *réduplication*, англ. *total reduplication*), частична словна редупликация (фр. *redoublement*, англ. *partial reduplication*), синтактична редупликация, словообразователна редупликация, редупликация, която представлява съвременен продуктивен механизъм в езика, но и непродуктивна редупликация (готови заимствания, лексикализирани и фразеологизирани формации), синтактични повторения, както ги нарича А. Вежбицка (фр. *gérétition*, англ. *clausal repetition*).

В друга статия П. Асенова в съавторство с Т. Кацори и У. Дукова разглеждат повторението в балканските езици като славообразователен начин – конверсия. Според авторите вид конверсия е изразяването на абсолютна превъзходна степен на прилагателните и наречията чрез тяхното повторение (*често-често, рано-рано*), както и образуването на наречия от думи от други части на речта (*кога и кога, само и само, капка по капка*). Открити са паралели в другите балкански езици (гръцки, албански, румънски). В някои от видовете повторения се съзира влияние на турския език, но други повторения – особено в албански и гръцки език, са оригинално старинно явление в тези езици (Асенова, Кацори, Дукова 1990: 102–105).

Въпросът за повторенията като начин за образуване и/или изразяване на абсолютни степени на качеството се поставя и от М. Чорлеева. Наред с примерите с повторение на адеквативната (*самсамичък, нов-новеничък, цял-целеничък, добър и предобър*), вербалната (*бяга, бяга...*) и адвербиалната фраза (*много, много повече, високо, много високо, бързо-бързо, дълго-дълго, рано-рано*) са разгледани още фрази с повторение на основното прилагателно с префи-

гирано прилагателно (*скъп-прескъп, дълъг-предълъг*) и фразеологизирани повторения (*вир-вода, млад-зелен, гол и бос, взел-дал, мътна и кървава, на живот и смърт, умен не, ами умен, студ не студ, късно не късно, от хубав по-хубав, от ценен по-ценен*) (Чоролеева 2007: 75–125). В това изследване също не се прокарва разграничение между редупликация и обикновено синтактично повторение.

Налице са и отделни наблюдения върху повторенията в българския език, чиито модели, по които те се реализират, са заимствани от турски, някои лексикализирани или фразеологизирани, а други преки заемки от турски, вж. библиография у Гранес (1996: 266). Към тях трябва да се прибави и изследването на двойните прилагателни имена на Цв. Желязкова (1978: 85–94), както и статията на белоруския учен В. А. Карпов за особеностите и функциите на повторенията в българския език (Карпов 1978/2018) и обзорната статия на К. Иванов за семантиката, типологията и структурата на редупликатните конструкции в българския език (Иванов 2010: 192–196).

Ж. Колева-Златева разглежда в теоретичен и приложен аспект редупликацията в българския и в други езици като словообразователен начин, свойствен при образуването на названията с фонетична мотивираност. Между тях интерес представляват звукоподражателните и особено звукосимволичните думи, чиято етимология често се представя като неясна. Употребата на редупликацията като начин за образуване на звукосимволичните думи според авторката представлява словообразователна езикова универсалия (Колева-Златева 2005: 264–272; Колева-Златева 2008). Сред българските лингвисти Ж. Колева-Златева има приоритет за развитие на направлението, което се занимава с проблематиката на етимологизацията на звукосимволичната лексика в българския и в други славянски и неславянски езици. Това именно направление отдава голямо, ако не главно внимание на редупликацията.

2. М-повторенията в българския език и в някои други езици

Табела с „менюто“ на кафене във Велико Търново (Из курсова работа, презентация на фотографии, на тема „Надписи, надписи...“ на студентите Христина Маринова, Александър Атанасов, специалност журналистика, Великотърновски университет, 2014 г.)

2.1. И така м-повторенията в българската реч са вид мотивирана словна редупликация, която се осъществява по определен модел, а именно: изходният нередуплициран корелат (най-често съществително име в множествено число, ако съществителното има форма за множествено число) се повтаря, при което:

(а) ако нередуплицираният корелат започва със съгласен звук, съгласният се заменя с *м*, напр. *телефони-мелефони, кебапчета-мебапчета, понички-монички, кифли-мифли, кафенца-мафенца, джакузита-макузита, какички-макички, коланчета-моланчета, пиленца-миленца, книжки-мнижки, цигани-мигани, картофи-мартофи, вафли-мафли, [кока-]кола-мола, кръвно-мръвно, фейсбук-мейсбук, твитър-муитър, кафе-мафе, диабет-миабет, копеле-мопеле, джандър-мендър*⁶;

Днес пих **кафета-мафета** с хора от университета и стана въпрос, че нямам фейсбук. <<http://www.teenproblem.net/forum/archive/index.php/t-570441.html>>⁷

⁶ Примерите тук и по-нататък, ако не е посочено друго, са събрани от авторите на изследването.

⁷ Правописът и пунктуацията са запазени. Има само незначителна редакционна намеса.

Не мога да живея без мед. **Кюфтета-мюфтета** не ям, но всяка нощ се събуждам към 3–4 часа сутринта, хапвам медец и отново си лягам. <<http://www.marica.bg/B0-news58057.html>>

А не мо`е ли да извадим тия едни-два милиарда за образование, вместо за ритнитопковци? И да ги дадат на някакви си **даскали-маскали, доценти-моценти** и **ВУЗове-музове** вместо на Главболгарстрой, Вальо Михов, Данчо Лазаров и други арни ора – ти луд ли си?

<<http://www.dnevnik.bg>>

Доценти-моценти, Плевен-Млевен, ма не ме интересува, бе, никой не ме интересува

<<https://www.docplanner.bg/valentin-vasilev-shcherev/kardiolog/varna>>

Да плащаме на съдии и прокурори единствено във ваучери. За храна, за пиене, за **телефони, мелефони**, коли, за всичко – във ваучери, на стойност двойно по-висока от сегашната им заплата!

<http://www.dnevnik.bg/bulgaria/2017/08/26/3030784_apelativnata_prokuratura_i_administrativniiat_sud_v/>

Ами... това е. На който му се чете – да чете. На който не му се чете – да отива в блога на Икономиста, **Джойси, Мойси, Понички, Монички, Ферхундета, Мерхундета, Гинки, Минки** и да плюе по другите потребители. Предупреждавам, че въпросният контингент ще бъде изгонен с ритници от блога ми.

<<http://christof.blog.bg/drugi/2013/04/06/medalionyt-na-lucifer-neshto-kato-predgovor.1098070>>

А в България се плюскат **пици, мици** и мазни баницопроизводни, смръдливи дюнери и постни кебапчета... <<http://www.dnevnik.bg/intervju/2011/02/13/1042694>>

Кой ще се изправи срещу такъв народ? Няма кой, това е. Единствено може да загинем, ако стоим на течение, но ние си го знаем и взимаме мерки. **Джихадисти-михадисти**, айде моля ти се.

<<http://www.168chasa.bg/article/6357231>>

Иначе за дрехите стига да са хубави нямам претенции **дънки мънки** стига да са хубави.

<<http://epsbg.com/forums/index.php?topic=14393.0>>

Купуваш си два микротика (има и други решения) и използваш жокер „обади се на приятел“, който да ти пусне VPN между двата. Така ще виждаш всички у-ва, **принтери-мринтери** и т.н.

<<http://hardwarebg.com/forum/archive/index.php/t-248695.html>>

Ей, доскоро нямаше такива проблеми. **Гейове-мейове**... всеки поне знаеше какъв е – мъж или жена. Аз нямам против обратните, нали, да не кажете нещо друго на ръководството?!

<<http://www.nenovinite.com/ne/politika/zakon-toaletni-tretipol/>>

На някои хора сигурно им изглежда супер лесно: идваш на поляната ха-хо хи-хи, за теб купа, за теб медал, малко **танци-манци, топки-мопки...**

<http://forum.vwclub.bg/viewtopic.php?style=26&f=4&t=256805&start=435>

Грък е обобщаващо понятие, в античността са се делили на граждани: атинянин, микенец и т.н., а не на **гърци и мърци**.

https://www.dnevnik.bg/sviat/2012/08/02/1879819_krainodesnite_ot_zlatna_zora_razdadoha_hrana_pred/

Гърци – мърци (заглавие на коментар под статия)

<https://www.dnes.bg/world/2010/12/19/gyrciia-dovolna-ot-ocenkata-namvf.106712,%7Bpagenum%7D>

Живеете в паралелен свят. Аз пък за 15 години почти не съм видял реална оценка в СУ. В повечето специалности се започва от слаб 4. Това без никакви **подкупи-мокупи**. Вече няма нужда от такива.

https://www.dnevnik.bg/bulgaria/2016/09/29/2834666_rekutorut_na_sofiiskiiia_universitet_ne_e_opravdano

Тия мачове направиха цяло едно поколение левскарски до гроб. Такива пътувания, случки, засечки, запознанства, истории, **форуми, моруми**, няма как да не те запалят левскар завинаги.

<https://forum.levski.com/viewtopic.php?f=1&t=15466&start=90>

Не ти трябва **витаслими-митаслими** (из форум в 24 часа, 13 април 2013 г.)

Едно е да чакаш за капки за нос, друго е в спешно състояние да те отпрашат в друга болница, щото нали **софия мофия** и т.н. old.bg-mamma.com/?topic=771506.msg36709500;topicseen

При тях виното и шампанското са издигнати в култ и сърдечните заболявания имат най-малък дял. **Кръвно, мръвно** няма. Естествено французите имат и висока двигателна култура, спортуват, веселят се, карат велосипеди, движат се.

<http://mirogled.com/bg/news-view/uchieni-dokazakha-kakvo-liekuva-shampanskoto>

Лекарства срещу херния, **кръвно-мръвно, диабет-миабет** и каквото ти дойде на ума, наеми и продажба на апартаменти.

<http://old.segabg.com/replies.php?id=286300&v=6550946&command=logout>

Джендър-мендър, или откъде изгрява слънцето <http://pogled.info/avtorski/>

(б) ако корелатът започва с гласен звук, пред началния гласен се поставя *м*, напр. *алкохоли-малкохоли*, *уискита-муискита*, *аец* [АЕЦ – атомна електроцентраля]-*маец*, *арманита-марманита*, *албанци-малбанци*⁸, *араби-мараби*, *овце-мовце*, *ефир-мефир*, *омбудсман-момбудсман*;

Може. Ама първо **картофи/мартофи**... А за пиене **кола/мола** и **сокове/мокове**. Виж, алкохолиците ще си зимат **бири/мири** и други **алкохоли/малкохоли**... <<http://www.offroad-monsters.com> >

Па че одиме да я поляеме, че поцепиме малко дръва за зимата, после яко **уискита-муискита**, **курви-мурви**, **чалги-малги**... <<http://www.teenproblem.net/forum/> >

Наградите от томболата... брей, **Арманита /Марманита**, **топки /мопки**

<<https://www.facebook.com/pages/biz/ALEKS-Market-462300427304839/>>

От 200-250 милиона, заемите на БЕХ стават за девет месеца ЕДИН МИЛИАРД. Как ще се оправяме в бъдеще не е ясно, след комунистите и потоп, явно идеята е руснаците да вземат НЕК, БЕХ, МЕХ, **АЕЦ**, **МАЕЦ** и каквото се сетиш. <<https://www.stringmeteo.com/forum/viewtopic.php?p=365919> >

Абе, **араби-мараби**, ама още преди да слезе от самолета, са го предупредили да внимава какви ги плещи. <<https://novini.bg/bylgariya/politika/283168>>

Албанци, малбанци, бежанци, межанци... каквито и други нарицателни да ни набиват, истината е, че ислямският джихад настъпва и трябва да бъде спряан. <<https://www.dnes.bg/balkani/2017/04/22/>>

Пръскайте се от яд боленовци и **янета мянета** <<https://www.dnes.bg/world/2009/04/10/bez-kmetove-na-gerb-v-listite-za-deputati.69211>>

(в) ако изходният корелат започва с двуконсонантно съчетание (но без сонорните *р*, *л*, *н* като втори компонент), цялото двукон-

---

⁸ *Малбанци* има и самостойна употреба за иронично означаване на македонските албанци, чийто език се нарича, отново иронично, *малбански*. *Малбанец*, *малбанци* са продукти на така нар. обратна деривация, т.е. названията са получени чрез съкращаване на изходния нередуплициран корелат от редуликатите *албанец-малбанец*, *албанци-малбанци*. Лексикализацията на *малбанец*, *малбанци* е подпомогната и от това, че инициалното *м* се разчита като съкращение от *м-македонски*: *македонски албанец* – *малбанец*.

сонантно съчетание се заменя с *м*, напр. *студенти-муденти*, *скайп-майп*, *шкафове-мафове*; *спирки-мирки*, *щърко-мърко* (Младенов 1975/2008: 502), *Стефчов-Мефчов* (Гранес 1978: 38; Гранес 1996: 267);

– Амаааа... г-н полицай... ние такава... отиваме на осми декември, ние сме колеги.

– Абе какви колеги бе, момче! Нали ви виждам, че сте с багажи, това са туристи – петнадесета кола спирам от началото на смяната и все тия оправдания слушам – **студенти-муденти**. Тия вафли сме ги яли! Ще пишем акт! <https://www.lentata.com/page_8635.html>

Дай нещо **телефон-мелефон**, **скайп-майп**, ала-бала да излизаме на **кафе-мафе**. А?

<<http://www.teenproblem.net/forum/showthread.php/390992>>

Съдията към съпруга: Какви мебели имате у вас? Съпругът: **Шкафове-мафове**.

<<http://msobg.org/forums/viewtopic.php?p=9411>>

(г) ако изходният корелат започва с *м*, пред повторения компонент може да се появи протетично *ш*: *Марици-Шмарици*, срв.

[...] друг важен момент е, че **аец**, **маец**, **марица**, **шмарица** и всекви подобни заводи от соца нали се сещаш как са осчетоводявани навремето. така че реално те в момента начисляват само оперативни разходи, а държавата никога не е целяла да си върне направените инвестиции, просто защото е друга била икономическата политика. <<https://forum.levski.com/viewtopic.php?f=20&t=9336&start=12720>>

По-нататък ще бъде разгледан въпросът за *s(c)hm*-повторенията, които в българската реч имат инцидентен характер. Според А. Гранес, когато думата в български започва с *м*, редуплициран корелат с инициално *м* не се реализира: *молив*, *мраз* (Гранес 1978: 38; Гранес 1996: 268). Относно башкирския език Н. К. Дмитриев пише: „Отзвучието“, или „думата-ехо“, в башкирски език обикновено започва с *м* или *h*. Звук *м* се среща в тази си роля във всички тюркски езици. Що се отнася до *h*, то фонетично възниква от *с*, което се среща в други тюркски езици (например в казахски), макар и в по-ограни-

чени размери. В башкирските примери *м* и *с* ($c > h$) се диференцират по диалекти: *м* е типично за централна Башкирия, *h* – за северна Башкирия. По такъв начин за една и съща дума често имаме диалектни дублети: *ыласын-һыласын* и *ыласын-мыласын* (*ыласын* ‘сокол’ – бел. наша). Обаче ако първата дума започва с *м*, в „отзвучието“ се среща като задължителен звук *h* във всички райони. Например *малай-һалай* (*малай* ‘момче’ – бел. наша)“ (Дмитриев 1948: 77).

Приведените по-горе примери доказват, че *м*-повторения се образуват преди всичко със съществителни за конкретни предмети в множествено число. По този начин основното значение на плурализираните редуплицирани съществителни ‘*X* и подобни’, където *X* е референтът на съществителното (+ изразяване на пренебрежително или фамилиарно отношение към референта), се подсилва с формата за множествено число, която има подобни нестандартни интерпретации: разтваряне на единичното в неопределено множество, при което обектите изгубват своята същност, усилване на неопределеността, за да се изрази ‘дистанцираност’ на визираните обекти от говорещия, интензитет, обобщеност, продължителност, повторителност, събирателност, мултипликативност и т.н. (Буров 2014: 118–126). Редуплицират се и собствени съществителни, като нерядко някои от тях също се подлагат на плурализация. Плурализацията на собствените съществителни също изразява дистанция на обектите от универсума на говорещия. В неопределеното общо те загубват своята индивидуалност и се обединяват в множество според дадената им от говорещия характеристика като ‘чуждо’. Така говорещият изразява негативна оценка, срв. *Плевен-Млевен, София-Мофия, но ферхундета-мерхундета, гинки-минки, янета-мянета*.

В редки случаи се наблюдават редупликации с инициално *б*, напр. *агънца-багънца, (й)абълки-бабълки, ежско-бежско, ангел-бангел, охльо-бохльо, ала-бала, зайо-байо, дъра-бъра, фокус-бокус*⁹ и др. Преобладават случаите на протегично *б*. *Б*-редупликациите са характерна особеност на детската, а оттам – и на псевдодетската реч.

⁹ Но и *фокус-мокус*, срв.: *Д. М. не разбира откъде червените вземали „фокус-мокус“ информация* <<https://news.bg/politics/otkade-bsp-vzima-fokus-mokus-informatsiya-besnee-mitov-v-ns.html>>

Редупликацията е много характерен словообразователен начин в ранната детска възраст, при това в случая се употребява билабиалната съгласна *б*, която заедно с останалите билабиални съгласни се уч-ленява най-рано от децата. Този начин, както пише Ж. Колева-Златева, е характерен за детските фонетично мотивирани думи, а оттам – за фонетично мотивираните думи в езика изобщо. Редупликацията е един от водещите критерии за етимологизиране на названията със звуко-символичен произход и в етимологичния анализ (Колева-Златева 2000: 82). В някои от случаите чрез тази езикова игра с ехо-формации се търси семантизиране на втория компонент, който по принцип е асемантичен: *ежко-бежко*, *зайо-байо*, *Волен-Болен*. В речта на възрастните *б*-редупликациите са елемент от псевдодетската реч – когато възрастният общува с детето и го учи на реч. *Б*-редупликациите могат да се употребяват и за да правят нарочна препратка към детската реч, да имитират детска реч, в по-редки случаи, като напр. *Ангел-Бангел* и *ангел-бангел*, *Волен-Болен*, да придобият популярност, да изпълняват функция на обръщения или да служат като модел за реализиране на спонтанни образувания, както е напр. с *АЕЦ-БАЕЦ* (вж. примера по-долу).

Явно тия *агънца-багънца* ви се харесаха. <<https://www.odit.info/?s=б&i=186422&f=670&p=3>>

Моето малко **Анче Банче** става на 2 годинки днес. <<http://clubs.dir.bg>>
Това, което прави **Волен-Болен** си е чиста проба популизъм. <<https://www.burgas24.bg>>

Няма да има никакво **аец**, **маец**, **баец**, тъпанар <<https://www.dnevnik.bg/biznes>>

Не се минало много време и двамата **ангели-бангели** от полицията го закарали в околийското (*Чудомир*)¹⁰.

Вторият *б*-компонент може да има и самостоятелна иронична употреба, напр. *бабълки* вм. *ябълки*, да се употребява като прозвище, напр. *Болен* – прозвище на политика *В. С.*, или дори вм. личното име: *Болен С.* вм. *Волен С.*

---

¹⁰ Този пример е заимстван от П. Асенова (1984: 255).

Всички хейтъри на **бабълката** звучите като она перничанин от вица, дете спрял на един светофар. <<https://it.dir.bg/comments/-12940058>>

Илиянче, споко, другия път можеш да туриш и граната в **бабълката**. <<https://offnews.bg>>

Бабълке, малко офф, но не се стърпях – малкият така нарича ябълките и всеки кръгъл плод (портокал, мандарина ...) и ако някой път иска **бабълка** и му обеля портокал, веднага обяснява, че иска от „дугото **бабълка**“. <<http://www.bg-mamma.com/?topic=705613.240>>

Както може да се заключи, основните модели на *м*-повторенията са два: (1) *м* заменя първата съгласна или първите две съгласни от изходния нередуплициран корелат или (2) *м* се явява като протетичен елемент. Модел (1) се реализира и ако изходният нередуплициран корелат започва с триконсонантно съчетание: *м* отново заменя първите две съгласни: *страх-мрах*, *спринцовки-мринцовки*, *здраве-мраве* (Младенов 1975/2008: 502). Има единични случаи на протетично *м* и ако изходният корелат започва със сонорната *р*: *риза-мриза*, но *режисьори-межисьори* (Гранес 1978: 38; Гранес 1996: 267). Нашите наблюдения, общо взето, потвърждават наблюденията на М. Сл. Младенов и Алф Гранес, които са се занимавали с моделирането на *м*-повторенията. М. Сл. Младенов обобщава структурните типове до три: $CV \rightarrow mV$, $CCV \rightarrow mV$, $V \rightarrow mV$, където *С* означава консонант, а *V* – вокал (Младенов 1975/2008: 503). А. Гранес описва общо шест структурни типа, като тип 3 и тип 4 имат по два подтипа (Гранес 1978: 38–39; Гранес 1996: 266–268).

2.2. *М*-повторенията не са останали незабелязани в българската лингвистика. Пръв за тях съобщава Беньо Цонев в ректорската си реч през 1910: „На турско влияние се дължи известното повторение на думите, при което началната съгласна семеня винаги на *-м*: *пистил-мистил*, *ножчета-можчета*“ (Цонев 1911: 17)¹¹. На друго място той отново прави тази бележка: „Влияние от турски забелязвам в онова *м*, което се употребява при повторенето. Например *ножчета – можчета*, *пестил – местил*. Втората дума винаги започва с *м*. И по турски така се повтаря“ (Цонев 1934: 336).

¹¹ Препубликувано в: Беньо Цонев. История на българский език. Том трети и последен. Посмъртно издание под редакцията на проф. д-р Ст. Младенов. София: Придворна печатница, 1937, стр. 107.

М. Сл. Младенов описва няколко типа повторения в българския език:

- (1) С фонетична алтернация – *пахта-пухта, тате-пате*;
- (2) Синонимични двойки императивни форми – *кажи-речи, иди-ела, прави-струвай*;
- (3) Антонимични двойки думи – *има-няма, нищо-нещо*;
- (4) Етимологическо-деривационни повторения – *див-дивеничък, здрав-здравеничък, черна-чернилява*;
- (5) удвоени форми на причастия и прилагателни, от които вторият компонент е отрицателен – *влязъл-невлязъл, облечен-необлечен*.

По-нататък той съсредоточава вниманието си на *м*-повторенията в българския език, които имат паралел в румънския. Интерес буди наблюдението му, че в някои случаи елементите на *м*-повторението могат да бъдат и в неконтактна позиция: *Няма пантофи, няма мантофи вече* (примерът е негов – бел. наша). Авторът смята, че неконтактната позиция е условие за откъсване и обособяване на втория компонент като самостоятелна дума. Изтъква се, че „повторните формули“ изразяват подчертаване с нюанс на известна пейоризация, а в някои случаи и на синтеза, обобщение. *М*-повторенията не се отнасят към лексиката на българския език, защото се произвеждат *ad hoc* в момента на общуването, и са особено характерни за разговорната реч в Източна България. Той свързва това свое впечатление с постановката за произхода на модела на повторенията от турски език и предполага, че явлението е получило толкова широко разпространение в българския език чрез източнобългарско-турския билингвизъм. С влияние от турски език М. Сл. Младенов подобно на румънския езиковед Александру Граур обяснява явлението и в румънския език (Младенов 1975/2008: 500–504)¹².

¹² Първоначално статията е публикувана на руски език в румънското списание *Revue roumaine de linguistique* (1975, № 4, стр. 385–388) и е посветена на 75-годишнината от рождението на акад. Александру Граур, който със статията си *Un tip de formule rimate*, поместена в книгата *Etimologii românești* (1963), има принос в разглеждането на това явление в румънски. Граур споменава за неговото наличие и в българския език. По-обширният български вариант на статията, на който се позоваваме тук, е публикуван в 2008 г.

М-повторенията не са подминати и от Бл. Конески: *кал-мал, тещи-мещи, котли-мотли*. Според автора повторенията изразяват главно пренебрежение (Конески 1999: 298). В. Фридман бегло набелязва два типа редупликация в македонски: *м*-повторения, напр. *паримари*, и редупликация от типа *тешко-тешко* ‘извънредно трудно’. Фридман разчита семантиката на *м*-повторенията ‘и подобни като’. С тях се изразява и ирония (Фридман 1986: 94).

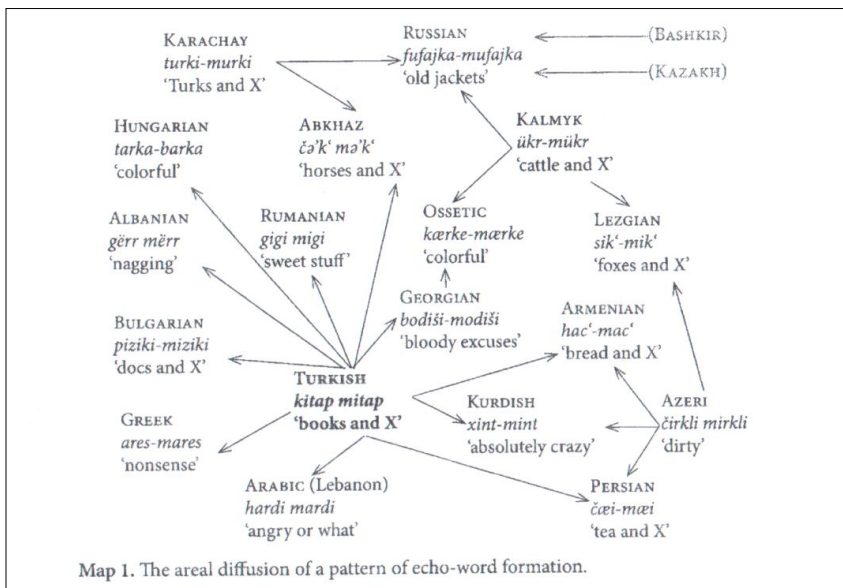
Специално внимание на *м*-повторенията в българския език обръща норвежкят славист, българист и тюрколог Алф Гранес, който, както пише М. Стаменов (2011: 81), е посветил повече от 30 години научноизследователска работа върху турцизмите в българския език. Най-напред той разглежда въпроса в списание *Балканско езикознание* (вж. Гранес 1978: 37–50), а след това в статия под заглавието *Le redoublement de type turc à m-initial dans les langue des Balkans et du Caucase* („Турски тип повторение с начално *м* в балканските и кавказките езици“) той, повтаряйки в общи линии първата си публикация, разширява наблюденията си върху повече езици, но така или иначе акцент в работата остават *м*-повторенията в българския език (Гранес 1996: 259–286).

За А. Гранес няма съмнение, че този тип повторения са тюркско явление, което прониква в изключително много езици, които в един или друг исторически период са били в контакт с тюркските езици. На първо място, това са езиците и диалектите, говорени на Балканския полуостров: български, македонски, сърбо-хърватски, румънски, гръцки, албански, български ромски, юдео-испански (шпаньолски) на българските евреи; на второ място, това са кавказките езици: карачаево-балкарски, който всъщност е тюркски, арменски, осетински, грузински, лакски (Дагестан), удински; на трето място, това са други езици, които пряко или косвено са били контактни с тюркските: гагаузки, украински, руски.

Ето каква схема на разпространение на *м*-повторенията в езиците представя Т. Щолц (Щолц 2008: 118)¹³:

---

¹³ В схемата българският език присъства с възможно най-неподходящ и непрозрачен пример: *пизики-мизики*. Всъщност това е пример на А. Гранес, експерпиран от произведението на Л. Каравелов „Българи от старо време“, където *пизики* всъщност е употребено просторечно вм. *физики*, срв.: *Тебе не трябват – как се казваха – никакви пизики-мизики* (Гранес 1996: 272)

Схема на Щолц (2008)

Освен посочените от А. Гранес езици тук са включени арабският, говорен в Либия, персийски (фарси), азерски, кюрдски, лезгински, абхазки, калмикски, унгарски, башкирски, казахски. Няколко са тюркските езици, които в контактите си с нетюркски са повлияли за разпространението на *м*-повторенията: турски, който е повлиял на най-голям ареал – на посочените вече балкански езици (български, албански, румънски, гръцки), на либийския арабски¹⁴, персийски, арменски, грузински, кюрдски, унгарски, абхазки; азерски – на персийски, кюрдски, арменски и лезгински; карачаево-балкарски – на абхазки и руски; башкирски и казахски – на руски. В схемата е включен и калмикският език, който е монголски, а не тюркски език. Едва ли в този език схемата на *м*-повторенията е изконна черта, малко вероятно е и езикът да е оказал влияние за разпространение на тази черта в руски, осетински и лезгински.

¹⁴ Според други учени *м*-повторенията са проникнали в средиземноморските арабски езици и диалекти (Игартуа 2013: 25).

Според Щолц може да се допусне, че в някои езици *м*-повторенията са влияние от контактите им едновременно с няколко други езика: руски е повлиян от башкирски, казахски и карачаево-балкарски, осетински – от грузински и калмикски, арменски – от турски и азерски, персийски – от турски и азерски, абхазки – от турски и карачаево-балкарски. Нека се има предвид обаче, че в тези допускания може да има неточности, грешки, различни гледни точки.

Според нас усвояването на модела на *м*-повторенията в руски се дължи на много повече контакти, влияния, зависимости между руския и тюркските езици, повечето от които бяха на народи в рамките Руската империя и на Съветския съюз, а също по подражание на руската реч на арменци и грузинци. Със сигурност разпространението на модела в руския език е повлияно не от самите тюркски езици, арменски и грузински, а от руския език на тюркските народи, арменци и грузинци. Самите руснаци идентифицират като регионална, екзотична особеност честата и натрапчива употреба на *м*-повторенията от хора билингви, чийто майчин език е някой от тюркските езици, арменски или грузински, когато си служат с руския език. Това е отразено напр. в следните анекдоти:

Расспрашивают журналисты министра культуры одного очень среднеазиатского государства:

– Господин министр, почему ваш народ так любит к словам делать добавления, например, зелень-мелень, фрукты-мрукты, нефть-мефть и т. д.

Министр подумал и сказал:

– Как Вам объяснить... Просто нашему народу культур-мультур не хватает.

***

Заходит армянин в кафе и заказывает у официанта:

– Принеси мне, дорогой, шашлык-машлык, помидор-момидор, судак... просто рыбу.

Не е нещо необичайно, че в руската реч на билингвалните носители на друг майчин език, в който е закрепен моделът на *м*-повторенията, често се срещат повторения от този тип. Такива примери

са регистрирани напр. и в немския език на билингвалните турци в Германия, откъдето моделът на *м*-повторението се активизира в речта на младите изобщо благодарение на интензивните езикови контакти предимно в големите градски центрове на Германия: *Wind-Mind, Chili-Milli, Party-Marty, Schule-Mule, Stress-Mess, Geschäfte-Meschäfte, planen-manen* (Щамер 2016). Хайко Щамер е направил теренни проучвания в младежки центрове в Германия, както и интервюта с тийнейджъри, в резултат на което установява, че *м*-повторенията в немската реч на младежите се употребяват само като езикова игра с шеговитата цел. Ето в резюме неговото наблюдение и изводи (вж. Щамер 2016: 35–76).

В изследването са взели участие 23 младежи, говорещи немски език, с различен етнически и езиков произход. Голяма част от тях са родени в Германия; четиримата, родени в Турция или в Русия, са малцинство. Обаче и имигриралите говорят немски на ниво първи език, тъй като са дошли в Германия в доста ранна детска възраст. При повечето информанти поне един от родителите не е с немски произход, доминантна е турската етничност. Други страни на произход са Гана, Гърция, Индия, Иран, Ливан, Нидерландия, Полша, Русия, Сърбия, Сирия и Тунис. Това прави общо 12 различни страни при само 23 млади хора с немски език като майчин – доказателство за огромния мултикултурализъм на днешната градска младеж в Германия.

При последвалия морфологичен и фонологичен анализ на примерите се установява, че *м*-редупликацията в немския и турския действително е подобна в основните си черти. Последвалият семантичен анализ обаче установява изненадващи, големи разлики между турската и немската *м*-редупликация: докато турската *м*-редупликация и съответните ехо-конструкции в други езици имат неопределено, събирателно и често пейоративно значение, повечето информанти посочват, че немската *м*-редупликация няма смислово променяща функция. Установена е емфатична функция, която според контекста може да подчертава както в положителен, така и в отрицателен смисъл. Според всички информанти *м*-редупликацията се асоциира винаги с комични ситуации и не може да се употреби в сериозни контексти. Авторът на изследването смята, че централната хипотеза, че немската *м*-редупликация е заета от турския и че семантиката и контекстите на

употреба на двата варианта си приличат, трябва в по-голямата си част да бъде коригирана, тъй като за немската *m*-редупликация се установяват семантика и функция, които силно се разграничават от турския образец.

Х. Щамер прави следния опит за реконструкция на историята на модела. Заемането от турския е много вероятно и правдоподобно и може да се приеме, че първите билингвални говорещи са употребявали *m*-редупликацията в немския с турската семантика. При това възникването ѝ в рамките на хип-хоп сцената не е случайно: факторът мултикултурност точно в градските хип-хоп сцени, както и играещата решаваща роля езикова креативност имат вероятно голяма роля за успешния езиков контакт и за резултиращата от това иновация. В тази ранна фаза може би са възникнали и първите негативни езикови асоциации, тъй като предполагаемият неперфектен немски, в това число и *m*-редупликацията на билингвалните ѝ ползватели, се е приемал като грешен и необразован. От говорещите немски без познания по турски език започва след това фазата на стилизация, включително и на *m*-редупликацията, за да се подиграват на инициаторите на езиковия контакт – с това се създава основата за продължаващата и до днес асоциация с хумористични ситуации. Първоначалното значение на модела на *m*-редупликацията е бил непознат за имитаторите, поради което те наистина заемат структурата, но не и семантиката. Възникналата по този начин хумористичност на *m*-редупликацията се разпознава и използва сега вече и от медиите, където комедийни формати употребяват съответния език и представят стереотипни, необразовани герои.

В схемата на Щолц за езиковия ареал на *m*-повторенията не е включен арумънски, но в изследването са дадени примери и от този език: *zahăre-mahăre* ‘захар и подобни’, *sare-mare* ‘сол и подобни’, *carne-marne* ‘месо и подобни’ (Щолц 2008: 117). Щолц окачествява като голяма изненада (и донякъде лингвистична загадка) разпространението на *m*-повторенията в баски, език, който никога не е имал контакт с тюркските езици (Щолц 2008: 117).

Подробно на *m*-повторенията в баски език се спира И. Игартуа. Той открива абсолютни паралели между турски и баски, които, макар и озадачаващи, не могат да бъдат случайни, срв.: *duda-muda* ‘съм-

нения', *xehea-mehea* 'останки, остатъци', *iritzi-miritzi* 'коментарии', *ikusi-makusi* 'загадки, догадки' (Игартуа 2013: 5–29). Авторът прави следното заключение: моделът е проникнал на Иберийския полуостров от литературния арабски и от арабски диалекти, говорени в средиземноморския район, първо в испански, където по различни причини не получава разпространение, но оттам той намира благоприятна почва за развитие в баския език, макар този език да е най-отдалечен от първоначалния фокус на иновациите (Игартуа 2013: 25).

2.3. Не може да има съмнение, че моделът на *m*-повторението се е настанил в българския език под влияние на турския по време на продължителния турско-български езиков контакт в рамките на Османската империя, срв. в турски *kitap kitap* 'книги и подобни', *at mat* 'коне и подобни', т.е. тук виждаме двата най-разпространени структурни типа: $CV \rightarrow mV$ и $VC \rightarrow mVC$. При първия тип първата съгласна на редуликанта се съкращава, при втория – към първия вокал на редуликанта се прибавя *m*. По този начин се образуват *m*-повторения не само на съществителни имена, но и на прилагателни и глаголи. *M*-повторенията означават събирателност, обобщеност, подобие, нерядко съпроводено с изразяване на омаловажаване (Кононов 1956: 157–158).

Данните, с които разполагаме, показват, че в дистрибуцията на модела може да се съзре езиков център (турски език) и езикова периферия; колкото по-близо до териториалния център се говори съответният език, толкова по-интензивна е употребата на *m*-повторението; колкото по-отдалечен в териториално отношение е езикът, толкова употребата става по-рядка. Ярък пример са нетюрските езици на Балканския полуостров. Във всички тях моделът е познат и разпространен (по-познат и по-разпространен, отколкото например в унгарски или полски, където също са намерени примери), но в различна степен: в български е по-разпространен, а и значението на *m*-повторението е най-близо до прототипичното значение, каквото е значението в турски, отколкото в румънски, албански и сърбо-хърватски. За разпространението на модела в езиците на Балканския полуостров роля изиграва и това, че за дълъг интервал от време самите

те влизат в контакт един с друг, като турският продължава да изпълнява функция на катализиращо средство.

В гръцките диалекти, употребявани на територии, където гръцко-турският билингвизъм е най-разпространен, моделът е познат и активен особено в речта на по-възрастните носители на гръцкия език. Примерите с *м*-повторения, посочени в пространното и задълбочено изследване на Х. Калерги и М. Константиниду, са от най-различни области на днешна Гърция, но най-вече от гръцките диалекти в Мала Азия – областта Витиния (Βιθυνία, Bithynia), посочва се по-конкретно град Бурса в днешна Турция, където е изследван говорът на възрастни хора, също така са дадени примери от понтийския диалект, кападокийския диалект (кападокийският се развива на базата на средногръцкия в областта Кападокия, дн. Турция; кападокийският диалект е много близък с понтийския), също има примери от кипърския гръцки, от критския диалект. Местата в съвременна Гърция, в които са засвидетелствани *м*-повторения, са много разнообразни: областта Тракия (град Ксанти), областта Епир, областта Македония (град Солун, град Серес, град Козани), град Митилини (на остров Лесбос), остров Евбея (егейски остров на юг), остров Санторини, островите в Йонийско море (Кефалоня и Лефкада), няколко области в Северна Гърция¹⁵, но има примери на *м*-повторения и от населени места в Южна Гърция – Аркадия, намираща се на полуостров Пелопонес например, също град Аргос (Пелопонес), остров Хиос, остров Скиатос, остров Скирос, остров Самос, остров Наксос, остров Тинос, остров Сими (вж. Калерги и Константиниду 2018: 91–149).

Като доказателство за по-широкото разпространение на модела на *м*-повторенията в българския език, вкл. в книжовния български език, в сравнение с книжовните стандарти на гръцки, румънски, албански може да послужи начинът, по който беше предадена от българските медии репликата на турския президент (тогава в ролята на министър-председател) Реджеп Таип Ердоган относно съдбата на социалната мрежа Туитър: *Twitter mwitter hepsinin kökünü kazıyacağız*.

¹⁵ В изследването на двете авторки се цитира статия на Никос Сарандакос, поместена в блога му, който смята, че *м*-повторенията са често срещани в Северна Гърция и са не толкова познати в Южна Гърция (Калерги и Константиниду 2018: 109).

Ердоган се заклани на мрежата само няколко часа преди това на предизборен митинг в Бурса на 20 март вечерта. „Имам съдебна заповед. **Туитър-муитър**, ще го изкореним. Не ме интересува какво казва международната общност. Всички ще видят мощта на турската република“, заяви той. Само минути по-късно в интернет се появи нов сайт с име „Муитър“ и единствено съобщение в него: „Само наредете и ще го закрием, господарю!“ (в. *Преса*, 21 март 2014 г.).

В нито едно от популярните електронни журналистически издания на гръцки, румънски и албански език фразата на Ердоган не е предадена по начина, по който това е направено на български език, което е следствие от много по-ограниченото разпространение на подобни конструкции в тези езици. Предаването на *m*-повторение от турски като *m*-повторение на съответния език би било неразбираемо за по-голямата част от аудиторията, както например подобно нещо би било непонятно за англоезична аудитория. Въпреки че предаването на подобна редупликация от турски на английски език би било неразбираемо за англоезична аудитория, в електронната версия на известното издание *The Washington Post*, а също и на интернет страницата на информационната агенция *Reuters* са поместени журналистически материали от 21 март 2014 г., в които е спомената въпросната фраза на Ердоган **Twitter, mwitter**¹⁶. И в двете статии, посветени на речта на турския политик, е посочен следният приблизителен „превод“ на фразата – **Twitter, schmitter**, т.е. използвано е не *m*-, а *schm*-повторение (за това повторение вж. по-нататък). Ето как *Reuters* се опитва да обясни Ердогановата реплика:

Some users trying to open the Twitter.com website were taken to a statement apparently from Turkey's telecommunications regulator (TIB). The statement cited four court orders as the basis for blocking the site, where some users in recent weeks have posted voice recordings and documents purportedly showing evidence of corruption among Erdogan's inner circle. [...] "Twitter,

¹⁶ Вж. https://www.washingtonpost.com/news/morning-mix/wp/2014/03/21/turkey-bans-twitter-and-twitter-explodes/?noredirect=on&utm_term=.141180879087 (посещение на страницата: 09.04.2018 г.) и <https://uk.reuters.com/article/turkey-twitter/update-2-widespread-twitter-outages-in-turkey-after-pm-threatens-ban-idUKL6N0MH5KQ20140320> (посещение на страницата: 09.04.2018 г.).

mwitter!,” Erdogan told thousands of supporters at a rally ahead of March 30 local elections late on Thursday, in a phrase translating roughly as “Twitter, schmitter!”.

Някои потребители, които се опитват да отворят уебсайта на Twitter.com, бяха привлечени от изявление на турския телекомуникационен регулатор (ТІВ). Изявлението цитира четири съдебни заповеди като основа за блокиране на сайта, където някои потребители през последните седмици са публикували гласови записи и документи, за които се твърди, че показват доказателства за корупция сред вътрешния кръг на Ердоган. [...] “Twitter, mwitter !”, каза Ердоган на 30 март на хиляди поддръжници на митинг преди местните избори в четвъртък – **фраза, която може грубо да се преведе като “Twitter, schmitter!”** (подч. е наше).

Любопитно е да се проследи и как някои медии в Германия обясняват значението на *туйтър-муитър*:

(1) сп. *Wirtschaftswoche*

„Wir werden Mwitter ausrotten”, hat Erdogan verkündet – „ausrotten” hat er wirklich gesagt, und es hat sich auch kein Tippfehler in unsere deutsche Übersetzung eingeschlichen. Verballhornung von Wörtern mit einem „m” am Wortanfang – das meint in der türkischen Alltagssprache, dass der Sprecher von der so bezeichneten Sache wenig hält oder auch selber findet, dass der Begriff nicht genau das trifft, was er meint.

Also hat Erdogan sinngemäß etwa von „diesem ganzen Twitterkram” gesprochen oder von „Twitter und solchem Zeug”. Das mag heißen, dass Youtube und Facebook als nächste dran sind – oder auch, dass Erdogan selber einräumt, dass er keinen Durchblick hat.

<<https://www.wiwo.de/politik/ausland/tuerkei-das-twitter-verbot-und-erdogans-dilemma/9652394.html>>

„Ще изкореним **муитър**“, оповести Ердоган – той действително каза „изкоренявам“, и не, не сме допуснали правописна грешка в немския превод. **Изопачаването на думи с „м“ в началото на думата означава в турския ежедневен език, че говорещото лице няма добро мнение за означавания обект или самият той смята, че понятието не може точно да означава това, което има предвид** (подч. е наше).

Следователно Ердоган говори смислово или за „целия боклук в туйтър“ или за „туйтър и подобни“. Това може да означава, че Youtube и Facebook са следващите – или също, че Ердоган сам признава, че няма поглед над нещата.

(2) сп. *Welt*

Er manövriert das Land damit in einen Klub, dessen Mitglieder Nordkorea, Iran, China und Kuba sowie Kasachstan und Turkmenistan sind. Vier Diktaturen und zwei Autokratien, in denen Andersdenken und freie Meinungsäußerung verboten sind, und Twitter daher auch. „Auslöschen“ will er „Twitter, Mwitter“, sagt Erdogan. Der Ausdruck heißt soviel wie „Twitter und dergleichen“. Da kann also noch mehr kommen.

<<https://www.welt.de/debatte/kommentare/article126056208/Erdogan-uebt-Verrat-an-Rechtsstaat-und-Demokratie.html>>

По този начин той насочва страната към един клуб, в който членуват държави като Северна Корея, Иран, Китай и Куба, както и Казахстан и Туркменистан. Четири диктатури и две автократични държави, в които различното мислене и свободното слово са забранени, следователно също и туйтър. Иска да „изтрие“ „**туйтър, муитър**“, казва Ердоган. **Изразът означава приблизително „туйтър и подобни“**. Следователно и друго може да последва (подч. е наше).

Тъй като не могат да намерят дори приблизителен еквивалент в немски на *туйтър-муитър*, за разлика от публикацията на английски от агенция *Reuters*, немските медии използват парафрази и дори чисто лингвистични обяснения на *м-повторението* в турския език. Българските читатели нямат нужда от подобни обяснения, не се нуждаят от „превод“, защото еднозначно могат да определят значението на *туйтър-муитър* и смисъла, който се влага в повторението.

Може да се допусне, че употребата на модела на *м-повторението* в другите балкански езици, за разлика от българския, е елемент на просторечието, на ниските функционални стилове. В българския език, както това е показано в изследването на А. Гранес, *м-повторенията* са елемент на разговорната реч и като такива те се употребяват в публицистичния стил и в художествената литература за характеристика на речта на героите, за постигане на образност,

колорит и експресивност. В професионалната реч обаче, както и в някои други стилове, *m*-повторенията поради маркираността си като ‘разговорно’ и ‘експресивно’ почти нямат място¹⁷.

Допускането на М. Сл. Младенов, че моделът на *m*-повторението има по-висока фреквентност в Източна България, вероятно има основания, но само в областите на интензивен билингвизъм. А. Гранес се позовава на едно наблюдение на *Felisien Brînzeu*, изказано в негова статия от 1947 г., че в речта на българската общност в Истанбул *m*-повторенията са по-често срещано явление (Гранес 1996: 268–269). Същият автор посочва редица примери с *m*-повторение и от Шуменска област. Българите и гагаузите са пренесли модела и в Бесарабия, територия, която е поделена от днешна Украйна и Молдова. Все пак би могло да се твърди, че моделът на *m*-повторението е общобългарско явление, защото не се срещат случаи, в които повторенията да са маркирани като регионална реч. Употребите не могат да се приемат и като отличителна особеност в българската реч на българските билингви, чийто първи език е турски или арменски. Трябва да се отбележи обаче, че по този въпрос социолингвистично изследване няма.

2.4. За *m*-повторенията няма общоприет лингвистичен термин. За означаване на модела на *m*-повторението се употребява терминът тур. *mühleme* = *m- 'li ikilime* ‘удвояване с *m*, double with *m*’. Този термин е на път да се наложи в лингвистиката изобщо, но само когато с него се назовава *m*-повторението (*m-reduplication*, *m-initial reduplication*), а не всички подобни повторения, известни като *echo-reduplication*, *echo-word formation*. Термините *mühleme* и *mühleme-formation* се употребяват от Алф Гранес (вж. Гранес 1996), Томас Щолц (вж. напр. Щолц 2008), Иван Игартуа (вж. Игартуа 2013), Харитини Калерги и Магдалене Константииду (Калерги и Константииду 2018) и др. Както споменахме, като хипоним моделът на явлението се отнася към по-високото таксономично звено *echo-word formation*

---

¹⁷ Една наша позната беше силно разочарована от професионализма на един лекар, който ѝ задал въпрос „Кръвно-мръвно имаш ли?“. Нейният коментар беше в смисъл, че лекар, който си позволява да квалифицира заболяванията по този начин, не заслужава доверие.

(Щолц 2008), *echo-word construction*, *парные словосочетания* (Дмитриев 1948: 74–79), *слова-эхо*, или „отзвучия“ (Дмитриев 1948: 77; Кононов 1956: 158), или също *слова-отзвучия* (Крючкова 2004: 78), в нем. *Reimwörter* ‘думи с рима, римувани думи’ (Гранес 1996: 285). В по-нови изследвания то се третира като проява на *TRCF* (= *total reduplication-cum-variation*¹⁸) (Щолц 2008), като вид *non-prototypical reduplication*¹⁹ (Urdze ed. 2018), а Х. Калерги и М. Константинову използват и прозрачните наименования *reduplication involving formal distortion* ‘редупликация, включваща формална деформация’, *distortive reduplication with [m]*.

Друг вид *echo-word formation* е *s(c)hm*-редупликацията, която има друг произход и по-малко разпространение в сравнение с *m*-повторенията, но е интересна с това, че моделът е проникнал дори в американския английски език. Смята се, че *s(c)hm*-редупликацията произхожда от идиш (еврейски немски), а чрез еврейската емиграция в края на XIX век от Централна и Източна Европа в Америка получава популярност и се разпространява за обща употреба в североизточния американски английски през 30-те години на миналия век: *baby* → *baby-schmaby*, *breakfast-shmreakfast*, *English-shmenglish*. Редупликациите изразяват ирония, сарказъм, скептицизъм или липса на интерес по отношение на засегнатия обект. *S(c)hm*-редупликацията е начин за омаловажаване или отхвърляне на нещо без прекалена агресивност. У. Вайнрайх пише: „Двезичните носители на идиш в много от своите втори езици употребяват обикнатото от техния роден език морфологично средство за изразяване на пренебрежителност – повторение на думата със заместване на началната съгласна с групата [šm], например *libe-šmibe*... В американския английски [...] моделът *money-shmoneu* се е разпространил, изглежда, и сред едноезични лица“ (Вайнрайх 1979: 66).

Сега вече може да се обясни „преводът“ на Ердогановото *twitter-mwitter* с *twitter-schmitter* в някои американски медии. Както

¹⁸ Според А. Н. Кононов *m*-повторенията са вид непълна (частична) редупликация (Кононов 1956: 158).

¹⁹ В сборника под това заглавие са включени изследвания на езикови ареали в Югоизточна Азия, Африка и Европа. В този сборник именно, изд. под редакцията на *Aina Urdze*, е публикувана и студията на Х. Калерги и М. Константинову.

посочихме, *шм*-редупликация, макар и инцидентно, може да се употреби и в българската реч: *Марица-Шмарица*, като тук употребата вероятно е подпомогната от това, че редуликантът започва със съгласната *м*. Фиксирали сме примери на деформация (изкривяване) на думи, започващи с консонатната група *см*-, при което *с* се заменя от *ш*, като така се получава групата *шм*: *шмисъл* вм. *смисъл*, срв.

Да ти кажа, не си прав – пише се „шмисъл“. Много по-мистично звучи, видиш ли...

<<http://www.magicgatebg.com/forum/viewtopic.php?f=54&t=2853&start=20>>.

Шм-редупликацията е широко разпространена в разговорния руски език, напр. *магазини-шмагазини*. Стотици са изброените употреби на *магазини-шмагазини* в интернет сайтове, вторият компонент *шмагазини* има и самостоятелна употреба:

И к чему эти **магазины-шмагазини**, расстройство одно (*А. Афанасиев*),

Ой, ну я вас умоляю! [помогите перевести] аренда нежилых помещений, **офисы-шмофисы, магазины-шмагазини** <<https://www.multitrans.ru/c/m.exe?a=4&MessNum=204899&l1=1&l2=2>>

Есть самые разные магазины и дешевые, и дорогие, внизу супермаркет. Кафе и .... **Магазины-шмагазини**, бары, рестораны, диско. Популярное место... <https://www.tripadvisor.ru/Attraction_Review-g297415-d3362>

Свои **магазины-шмагазини** уже запилены вдоль и поперек, и лучше не «мешать машине работать», как говорит дядя Славик <<https://ocshop.info/ocshop/page/4/>>

Там же отдаются **шмагазини** <irbis-nbuv.gov.ua/E_LIB/PDF/00001928/240.pdf>

Според Ф. И. Рожански *шм*-редупликацията има пейоративна семантика и поради това, че сегментът *шм* има звуко-символична интерпретация (Рожански 2007: 59).

Ето как изказва възторга си от *шм*-редупликацията една млада носителка на руския език в един от интернет сайтовете, в които се обсъждат въпроси на редуликацията и всеки съобразно със своя опит дава примери, които е чул, запомнил и които вероятно сам употребява:

Я даже по-немецки Mercedes-Schmercedes говорю итд, мои немецкие подруги ташшатся от восторга. А про танцы-шманцы я чуть ли не впервые здесь узнала. Словообразователна модель прекрасно и живо работат. <<http://www.netlore.ru/shashlyk-mashlyk>>

Това изказване напълно може да се отнесе и до *м*-повторенията. Тези видове ехо-формации действително са прекрасно и живо езиково средство – как иначе да си обясним, че толкова много хора, групи от хора и цели националности с такава лекота възприемат моделите и активно ги експлоатират. Това, че дори в речта на младите и креативните германски граждани, почитатели на хип-хоп културата, *м*-повторенията са станали средство за нещо като забавна игра, също потвърждава изключителната привлекателност на ехо-формациите.

В разговорния руски език като *слова-эхо*, както отбелязахме и по-горе, се употребяват освен *шм*-повторения, срв. още *танцы-шманцы*, *котик-шмотик*, *кофе-шмофе*, *комплекс-шмомплекс*, и *м*-повторения – също много обикнат начин за прагматизиране на изказванията: *зелень-мелень*, *павлин-мавлин*, *шашлык-машлык*, *кофе-мофе*, *картошка-мартошка*, *сахар-махар*. Значението е същото както в турски и останалите тюркски езици: *павлин-мавлин* ‘паун и подобни’. Това, което пише Н. К. Дмитриев за значението на *м*-повторенията в башкирски, с пълна сила може да се отнесе и за *м*-повторенията в български и руски: „Значението на основната дума се разширява: *китан-митан* означава ‘книги и подобни’, ‘книги и всичко останало от този род’. Понякога това значение за колективност и неопределена множественост приема особена емоционална окраска: понятието за неопределеност, за нещо чуждо извиква у говорещия пренебрежително отношение към предмета: ‘книги и прочие’ → ‘разни там книги’ → ‘тези ваши книги-мниги’“ (Дмитриев 1948: 76). Някои от тези редуPLICATIONS са добили толкова широка популярност, че дори могат да придобият статус на собствени имена, срв.: *ресторан „Шашлык-машлык“*, *чайхана „Павлин-мавлин“*.

Юрген Плен, като подлага на коментар някои *м*-повторения в руския език, като *хуйня-муйня*, *карлы-марлы*, *крещендо-мещендо*, *логия-могия*, *нация-мация*, *няньки-мяньки*, *пророки-мороки*, *фуйфайки-муфайки*, извежда следните техни признаци: това са двучлен-

ни образувания; вторият член, макар да има своеобразна форма, не е съществуваща дума в езика; такива образувания се възприемат като едно цяло; вторият компонент по отношение на първия е асемантичен, празен в лексикално отношение, това е само едно звуково повторение; вторият компонент може и да отсъства, лексикалното значение, което се носи от първия компонент, би се съхранило (Плен 1987: 38). Както вече отбелязахме и по друг повод, вторият компонент добавя значение към значението на първия и едновременно с това изразява отношение.

Наблюденията на Ю. Плен важат и за *м*-повторенията в българския език. Това означава, че по главните си особености *м*-повторенията в тюркските езици (турски, башкирски, татарски, казахски и др.), в арменския, в българския и в руския език имат еднаква семантика и функция.

И накрая няколко думи за продуктите на обратното словообразуване, редеривацията, такива като цитираните *малбанци* ‘пренебрежително, иронично наименование на македонските албанци’, получено чрез откъсване от редуликата *албанци-малбанци*, *шмагазин* в бълг. и особено в руски ‘иронично наименование на магазин’, получено от редуликата *магазин-шмагазин*. В българския език се среща един рядък случай на редеривация от *курви-мурви* ‘курви и подобни’, а именно употреба само на деформираното *мурви*, което се употребява евфемистично със значение ‘курви’, т.е. вторият компонент на *м*-повторението добива самостоятелна употреба и поема значението на първия. Както може да се заключи, причините за извършваната редеривация могат да бъдат различни: в случая с *малбанци* и особено с *шмагазин* причината е да се изрази ирония, която бездруго е налице в мотивиращите *м*-повторения, в случая с *мурви* надделяват евфемистичните съображения, срв. следното изказване в един от интернет форумите:

Мурва! Просто гениална дума! Доста по-мека и съобразителна от оригинала и в същото време достатъчно красноречива, че да не я объркате с никоя друга дума на света. <<https://yolipop.wordpress.com>

В първия случай *шмагазин* поема ролята самостоятелно да изразява съдържанието на *магазин-шмагазин*, във втория случай *мурви*

поема значението на не особено благопристойното *курви*, срв. и следните примери:

Да имаш 20 хилядарки за харчене на месец, **курви**, **мурви**, джаста праща..., еми нормално е тоз младеж да се почувства велик и недо-сегаем! <<http://old.segabg.com/article.php?id=428284>>

Да сте виждали негови снимки от запои, чалготеки, с **курви-мурви**?! Ми няма и да видите!

<<https://forum.gong.bg/viewtopic.php?t=59759>>

Тя е **мурва** бе, хора! Крадлива **мурва**! Защо се занимавате с нея?! (24 часа, 24.06.2013)

От лексикализираното *мурва* се образуват и производни: *мур-вичка*, *мурве(та)*, *мурвенски* и др.

Обаче понеже е алчна като всички **мурвички**, обадила се и на ченгетата че я изнудват, за да се размине без да плаща <<https://www.blitz.bg/kriminalni/>>

Селтакът аристократично хвърля фасата на земята, особено нещастничките с опънати в **мурвенски** дънки задни части <<https://www.dnes.bg/health/2012/>>

Всеки може да научи някакви **мурвенски** номера, но трябва много повече, за да си стойностен човек. <<https://www.dnes.bg/.../liubovniiat-triygylnik-misho-sys-simona-simona-s-midjurina.3...>>

С посочените случаи на редеривация се преодолява асемантичността на втория компонент на *м*-повторенията. Така редуPLICATIONите стават словообразователен източник, мотивираща единица за образуване на нови лексикални единици.

Асемантичността на втория компонент на *м*-повторенията може да се използва за създаване на хумористичен ефект, какъвто се открива в следния анекдот:

Съдията към съпруга: Какви мебели имате у вас?

Съпругът: **Шкафове-мафове**.

Съдията: Шкафовете за жена ти, мафовете за теб. Друго?

Съпругът: **Чаши-маши**.

Съдията: Чашите за жена ти, машините за теб. Друго?

Съпругът: Ти не си съдия – ти си мъдия.

<<http://msobg.org/forums/viewtopic.php?p=9411&sid=4be25701a7c24eabb81107643c8f8bb1>>

Ако някой ден *мафове* се лексикализира и поеме значението на *шкафове-мафове*, анекдотът ще загуби своя ефект. Но както заключаваша Шарл Бали в една своя статия на една друга тема, всяка иновация има своята цена, за всичко трябва да се плати (Бали 1920/2003: 199).

ЛИТЕРАТУРА

Асенова, Кацори, Дукова 1990: Асенова, П., Т. Кацори, У. Дукова. Повторението – вид конверсия в балканските езици. // *Съпоставително езикознание*, № 4–5, 102–105. [Asenova, Katsori, Dukova 1990: Asenova, P., T. Katsori, U. Dukova. Povtoreniето – vid konversiya v balkanskite ezitsi. // *Sapostavitelno ezikoznanie*, № 4–5, 102–105.]

Бали 1920/2003: Балли, Ш. Импресионизм и граматика. // Шарль Балли. *Язык и жизнь*. Москва: УРСС, 186–199. [Bally 1920/2003: Bally, Ch. Impressionizm i grammatika. // Charles Bally. *Yazyk i zhizn'*. Moskva: URSS, 186–199.]

Буров 2014: Буров, Ст. „Доброто“ единствено число, „лошото“ множествено число (По въпроса за нестандартните интерпретации на количествената категоризация в българския език). // *Юбилейна международна научна конференция „50 години Великотърновски университет „Св. св. Кирил и Методий“ 1963–2013“*. Секция Филологически факултет. Ред. Хр. Бонджолов и др. Търново: Университетско издателство „Св. св. Кирил и Методий“, 118–126. <електронно издание> [Burov 2014: Burov, St. „Dobroto“ edinstveno chislo, „loshoto“ mnozhestveno chislo (Po vaprosa za nestandardnite interpretatsii na kolichestvenata kategorizatsiya v balgarskiya ezik). // *Yubileyna mezhdunarodna nauchna konferentsiya „50 godini Velikotarnovski universitet „Sv. sv. Kiril i Metodiy“ 1963–2013“*. Sektsiya Filologicheski fakultet. Red. Hr. Bondzholov i dr. Tarnovo: Universitetsko izdatelstvo „Sv. sv. Kiril i Metodiy“, 118–126. <elektronno izdanie>]

Вайнрайх 1979: Вайнрайх, У. *Языковые контакты*. Состояние и проблемы исследования. Киев: Вища школа. [Vaynrayh 1979: Vajnrjajh, U. *Yazyk-*

kovye kontakty. Sostoyanie i problemy issledovaniya. Kiev: Vishcha shkola.]

Вежибicka 1999: Вежибicka, А. Редупликация в итальянском языке: кросс-культурная прагматика и иллокутивная семантика. // А. Вежибicka. *Семантические универсалии и описание языков. Москва: Языки русской культурой, 224–259.* [**Vezhbicka 1999:** Vezhbicka, А. Reduplikatsiya v ital'yanskom yazyke: kross-kul'turnaya pragmatika i illokutivnaya semantika. // А. Vezhbicka. *Semanticheskie universalii i opisaniye yazykov. Moskva: Yazyki russkoj kul'turoj, 224–259.*]

Гилярова 2010: Гилярова, К. А. *Такая девочка-девочка. Семантика редупликации существительных в русской разговорной речи и языке интернета. // Компьютерная лингвистика и интеллектуальные технологии. По материалам ежегодной Международной конференции „Диалог“ (2010). Т. 9. Вып. 16. Москва: РГГУ. [Gilyarova 2010: Gilyarova, K. A. Takaya devochka-devochka. Semantika reduplikatsii sushchestvitel'nyh v russkoj razgovornoj rechi i yazyke interneta. // Kompyuternaya lingvistika i intellektual'nye tekhnologii. Po materialam ezhegodnoj Mezhdunarodnoj konferentsii „Dialog“ (2010). Т. 9. Вып. 16. Moskva: RGGU.]*

Грамматика 1983: *Грамматика на съвременния български книжовен език. Том III. Синтаксис. София: Издателство на Българската академия на науките. [Gramatika 1983: Gramatika na savremenniya balgarski knizhoven ezik. Tom III. Sintaksis. Sofia: Izdatelstvo na Balgarskata akademiya na naukite.]*

Дмитриев 1948: Дмитриев, Н. К. Грамматика башкирского языка. Москва / Ленинград: Издательство Академии наук СССР. [Dmitriev 1948: Dmitriev, N. K. *Grammatika bashkirskogo yazyka. Moskva / Leningrad: Izdatel'stvo Akademii nauk SSSR.*

Желязкова 1978: Желязкова, Цв. Двойните думи (с оглед на двойните прилагателни имена) в съвременния български език. // *Славистични изследвания*, т. IV. София: Наука и изкуство. [Zhelyazkova 1978: Zhelyazkova, Tsv. Dvoynite dumi (s ogleed na dvoynite prilagatelni imena) v savremenniya balgarski ezik. // *Slavistichni izsledvaniya*, t. IV. Sofia: Nauka i izkustvo.]

Иванов 2010: Иванов, Кр. Редупликатные конструкции в болгарском языке. Семантика, типология, структура. *IV чтения, посвященные 70-летию со дня рождения профессора В. А. Карпова*, Минск, 19–20 марта 2010.: сб. науч. ст.: в 2 ч. Ч. 2. Отв. ред. А. И. Головня. Минск: РИВШ, 192–196. [Ivanov 2010: Ivanov, Kr. Reduplikatnye konstrukcii v bolgarskom yazyke. Semantika, tipologiya, struktura. *IV chteniya, pos-*

- vyashchennye 70-letiyu so dnya rozhdeniya professora V. A. Karpova*, Minsk, 19–20 marta 2010.: sb. nauch. st.: v 2 ch. CH. 2. Otv. red. A. I. Golovnya. Minsk: RIVSH, 192–196.]
- Карпов 1978/2018:** Карпов, В. А. Особенности и функции повторов в болгарском языке. // *Сборник научных статей профессора В. А. Карпова*. [Минск]: Электронная библиотека БГУ [= Белорусского государственного университета]. [**Карпов 1978/2018:** Karpov, V. A. Osobennosti i funktsii povtorov v bolgarskom yazyke. // *Sbornik nauchnyh statej professora V. A. Karpova*. [Minsk]: Ehlektronnaya biblioteka BGU [= Belorusskogo gosudarstvennogo universiteta]. <<http://elib.bsu.by/handle/123456789/195337?offset=40>>
- Колева-Златева 2000:** Колева-Златева, Ж. *Лексикалната диахрония на езика през призмата на детската реч*. В. Търново: Faber. [**Koleva-Zlateva 2000:** Koleva-Zlateva, Zh. *Leksikalnata diahroniya na ezika prez prizmata na detskata rech*. V. Tarnovo: Faber.]
- Колева-Златева 2005:** Колева-Златева, Ж. За редупликацията като словообразователен начин. // *Езиковедски поручвания в памет на проф. Йордан Заимов (1921–1987)*. Отг. ред. Т. А. Тодоров. София: Академично издателство „Марин Дринов“. [**Koleva-Zlateva 2005:** Koleva-Zlateva, Zh. *Za reduplikatsiyata kato slovoobrazovatelnen nachin*. // *Ezikovedski poruchvaniya v pamet na prof. Yordan Zaimov (1921–1987)*. Otv. red. T. A. Todorov. Sofia: Akademichno izdatelstvo „Marin Drinov“.]
- Колева-Златева 2008:** Колева-Златева, Ж. *Славянская лексика звуко-символического происхождения*. Tractata Slavica, vol. 1. Debrecen. [**Koleva-Zlateva 2008:** Koleva-Zlateva, Zh. *Slavyanskaya leksika zvukosimvolicheskogo proishozhdeniya*. Tractata Slavica, vol. 1. Debrecen.]
- Конески 1999:** Конески, Бл. *Грамматика на македонскиот јазик*. Скопје: ДЕТСКА РАДОСТ. [**Koneski 1999:** Koneski, Bl. *Gramatika na makedonskiot yazik*. Skopje: Detska radost.]
- Кононов 1956:** Кононов, А. Н. *Грамматика современного турецкого литературного языка*. Москва–Ленинград: Издательство Академии наук СССР. [**Kononov 1956:** Kononov, A. N. *Grammatika sovremennogo turetskogo literaturnogo yazyka*. Moskva–Leningrad: Izdatel'stvo Akademii nauk SSSR.]
- Крючкова 2004:** Крючкова, О. Ю. Вопросы лингвистической трактовки лексической редупликации в русском языке. // *Русский язык в научном освещении*, № 2 (8), 63–85. [**Kryuchkova 2004:** Kryuchkova, O. Yu. *Voprosy lingvisticheskoy traktovki leksicheskoy reduplikatsii v*

russkomazyky. // *Russkijazyk v nauchnom osveshchenii*, № 2 (8), 63–85.]

- Младенов 1975/2008:** Младенов, М. За един тип повторения в българския език с паралел в румънски. // М. Младенов. *Диалектология. Балканистика. Етнолингвистика*. София: Университетско издателство „Св. Климент Охридски“, 500–504. [Mladenov 1975/2008: Mladenov, M. Za edin tip povtoreniya v balgarskiya ezik s paralel v rumanski. // M. Mladenov. *Dialektologiya. Balkanistika. Etnolingvistika*. Sofia: Universitetsko izdatelstvo „Sv. Kliment Ohridski“, 500–504.]
- Плен 1987:** Plähn, Jürgen. Хуйня-муйня и тому подобно. // *Russian linguistics*, Vol. 11, № 1, 37–41. [Plähn 1987: Plähn, Jürgen. Huynya-muynya i tomu podobnoe. // *Russian linguistics*, Vol. 11, № 1, 37–41.]
- Рожански 2007:** Рожанский, Ф. И. Редупликация и названия животных в африканских языках. // *Вопросы языкознания*, № 2, 57–66. [Rozhanski 2007: Rozhanskij, F. I. Reduplikatsiya i nazvaniya zhivotnyh v afrikanskih yazykah. // *Voprosy yazykoznanija*, № 2, 57–66.]
- Рожански 2011:** Рожанский, Ф. И. Редупликация. Опыт типологического исследования. Москва: Знак. [Rozhanski 2011: Rozhanskij, F. I. *Reduplikatsiya. Opyt tipologicheskogo issledovaniya*. Moskva: Znak.]
- Селищев 1918/1981:** Селищев, А. М. *Очерки по македонской диалектологии*. Том I. Казань. [Selishchev 1918/1981: Selishchev, A. M. *Ocherki po makedonskoj dialektologii*. Tom I. Kazan.]
- Стаменов 2011:** Стаменов, М. *Съдбата на турцизмите в българския език и в българската култура*. София: Изток-Запад. [Stamenov 2011: Stamenov, M. *Sadbata na turtsizmite v balgarskiya ezik i v balgarskata kultura*. Sofia: Iztok-Zapad.]
- Цонев 1911:** Цонев, Б. *Определени и неопределени форми в българский език*. Ректорска реч, държана на 25 ноември 1910. София: Придворна печатница. [Tsonev 1911: Tsonev, B. *Opredeleni i neopredeleni formi v balgarskiy ezik*. Rektorska rech, darzhana na 25 noemvri 1910. Sofia: Pridvorna pechatnitsa.]
- Цонев 1934:** Цонев, Б. *История на българский език*. Том втори. Посмъртно издание под редакцията на проф. д-р Ст. Младенов. София: Придворна печатница. [Tsonev 1934: Tsonev, B. *Istoriya na balgarskiy ezik*. Tom vtori. Posmartno izdanie pod redaktsiyata na prof. d-r St. Mladenov. Sofia: Pridvorna pechatnitsa.]
- Чоролеева 2007:** Чоролеева, М. *Семантичната категория степен и нейното изразяване в българския език*. София: Академично изда-

- телство „Проф. Марин Дринов“. [Choroleeva 2007: Choroleeva, M. Semantichnata kategoriya stepen i neynoto izrazyavane v balgarskiya ezik. Sofia: Akademichno izdatelstvo „Prof. Marin Drinov“.]
- Юлдашев 1981:** Юлдашев, А. А. (отв. ред.). Грамматика современного литературного башкирского языка. Москва: Наука. [Yuldashev 1981: Yuldashev, A. A. (otv. red.). Grammatika sovremennogo literaturnogo bashkirskogo yazyka. Moskva: Nauka.]
- Асенова 1984:** Asenova, P. Fonctions de la répétition des mots en bulgare et en grec. // *Balkan Studies* (Thessaloniki), vol. 25, No 2, 243–261.
- Гранес 1978:** Grannes, A. Le redoublement turc aM m-initial en Bulgare. // *Балканско езикознание*, XXI, № 2, 37–50.
- Гранес 1996:** A. Grannes, A. Le redoublement de type turc aM m-initial dans les langue des Balkans et du Caucase. // Alf Grannes. *Turco-Bulgarica*. Articles in English and French concerning Turkish influence on Bulgarian (Turcologica 30). Wiesbaden: Verlag Otto Harrassowitz.
- Игартуа 2013:** Igartua, I. La reduplicación compleja en euskera: notas acerca de su formación y sus paralelos en otras lenguas. // *Fontes Linguae Vasconum*. Studia et documenta, XLV, № 116, 5–29.
- Калерги и Константииду 2018:** Kallergi, H. & Konstantinidou, M. Reduplicative constructions involving distortion: An overview of Greek data with emphasis on the echo-word construction // *Non-Prototypical Reduplication*. Ed. Aina Urdze. (Studia Typologica 22). Berlin: De Gruyter Mouton, 91–152.
- Лепски и Лепски 1984:** Lepschy, A. & Giulio Lepschy. *La lingua italiana*. Milan: Bompiani.
- Сандфелд 1930/1968:** Sandfeld, Kr. *Linguistique balkanique: problèmes et résultats*. Nouveau tirage. Paris: Librairie C. Klincksieck.
- Селищев 1925:** Seliščev, A. Des traits linguistiques communs aux langues balkaniques: un balkanisme ancien en bulgare. // *Revue des études slaves*. Tome 5, fascicule 1–2, 38–57.
- Фридман 1986:** Friedman, V. A. Turkish Influence in Modern Macedonian: The Current Situation and Its General Background. // *Festschrift für Wolfgang Gesemann. Band 3. Beiträge zur slawischen Sprachwissenschaft und Kulturgeschichte*. (Slawische Sprachen und Literaturen. Band 8), ed. by Helmut Schaller. München: Hieronymus, 85–108.
- Щамер 2016:** Stamer, H. Frischer Wind-Mind in der deutschen Sprache Gebrauchskontexte und Spracheinstellungen der m-Reduplikation nach türkischem Vorbild in jugendsprachlichen Varietäten des Deutschen. // Heike Wiese, Philip Bracker, Oliver Bunk, Heiko F. Marten (Hg.). *Ar-*

beitspapiere „Sprache, Variation und Migration“: Studentische Arbeiten
Papier Nr. 2. Potsdam. <[https://www.uni-potsdam.de/fileadmin01/
projects/svm/Arbeitspapiere/WP_stamer_2_16.pdf](https://www.uni-potsdam.de/fileadmin01/projects/svm/Arbeitspapiere/WP_stamer_2_16.pdf)

Щолц 2008: Stolz, Th. Total reduplication vs. echo-word formation in language contact situations. // *Language Contact and Contact Languages*. Hamburg Studies on Multilingualism 7. Editors: Peter Siemund, Noemi Kintana. Amsterdam; Philadelphia: John Benjamins, 107–132.

Urdze ed. 2018: Urdze, A. (ed.). *Non-Prototypical Reduplication*. Studia Typologica, vol. 22. Berlin: De Gruyter Mouton.